Serm. in Dynckel

I 293
86

I-86/1
I-86/2

Scribendi/orandiqʒ modus.

per Ant. Mancinellum: Studiosis oratorie artis et eloquentie admodum necessarius nuperrimē ipꝛessus emendatissime.

A. 17.121

UNIVERSIDAD ... BIBLIOTECA DE ZARAGOZA

¶Operis Tituli.

1 Orationis initium. Titulo: — i.
2 ·Epistola quid: et vnde dicitur Tit: ·ii:
3 ·Epistolare officium quid Tit. iii:
4 ·Epistolarum genera. Tit iiii:
5 ·Epistole modus et qualitas. Tit: v.
6 ·Littera et littere Tit vi
7 ·Bine littere due epistole Tit vii
8 ·Calende None Idus Tit viii
9 ·Quot dies Nonas Idus mensis habet. Tit ix
10 De quinque partibus artificiose Eloquentie Tit x
11 ·De proralli idest elocutione Tit xi
12 ·De laude et vituperatione: Tit xii
13 ·De memoria. Tit xiii
14 ·De pronuntiatione Tit xiiii
15 ·Discendum esse Tit xv
16 ·Studendi modus. Tit xvi
17 ·Lectio qualis. Tit xvii
18 ·Discipulorum officium Tit xviii
19 ·Preceptoris officium Tit xix
20 ·Preceptoris contubernium Tit xx
21 ·Vocum proprietas: Ex donato. Aulo Gellio. Asconio pediano. Macrobio. Rhetoricis Ciceronis. Tusculanis questionibus. Vegecio de re militari. Capro. Pompeio festo. Nonio Marcello. Tullio de natura deorum. Tullio de diuinatione. Lactantio firmiano. Tit: xxi. a ff. 19. A. 25. 13. f. 4

1. donato. a ff. 19. A
2. Aulo gellio. a ff. 20. b.
3. Asconio pediano. a ff. 21. A.
4. Macrobio. a ff. 21. C. et ibi de 4 virtutibus cardinalibus
5. Rhetoricis ci. a ff. 22. A. et ibi de 4 virtutibus et primo
6. Tusculanis questionibus a ff. ibi. c. d.
7. Vegecio de re militari. a ff. 23. d.
8. Capro. a ff. 24. A.
9. Pompeio festo. a ff. 24. b. et c.
10. Nonio marcello. a ff. 26. A.
11. Tullio de natura deorum. a ff. 28. A.
12. Tullio de diuinatione. a ff. 30. A.
13. Lactantio firmiano. a ff. 30. C.

prudentia. 6.
fortitudo. 7.
temperantia. 10.
Justitia. 7.

¶ Ant. Mancinelli Veliterni Scribendi Orandique Modus: ad Valerium Crispinum iureconsultum eximium: Civemque Veliternum optimum et Generosum.

IAmpridem Valeri mi disertissime: Scribendi orandique modum pro tuis in me officiis summaque in meos omnis beniuolentia tibi dicare statueram. Aliis tamen grauioribus occupato hactenus nulla fuit vnquam occasio. Nunc vero explicitus aliquantulum: Quecunque de ratione dicendi collegeram ad te mitto patrie lumen. Es enim ad excogitandum prudentissimus: ad faciendum solertissimus. natura admirabilis. industria singularis: verbisque expeditus. Unde in maximis causis versatus patronus optimus diligensque in illis cognoscendis et componendis es habitus: Sepiusque a Senatu populoque Veliterno orator ad principes: maximumque pontificem electus causam omnem eximii sententia obtinebas. Quo circa et honores et pecuniam: et gratiam apud omnes es consecutus. Consequenter eadem ut facile datur intelligi. Laurentius: Lactantius: Quintilianus: Hippolitus filii tui. sunt enim magne indole pueri: summoque ingenio peracuti: Veliternisque omnibus gratissimi. Ad eorum igitur commoda scribendi orandique modum tibi consultissime Valeri: anime dimidium mee dedico. Vale et salue cum tota prole. Datum Venetiis decimo nono cal. Iunias. M.cccc.lxxxx.iii.

¶ Orationis initium. Cit. i.

ORis sonus ab initio olim confusus erat: qui tandem paulatim vocem discernens: res omnis suo nomine appellauit. Mercurium aiunt apud egyptios primum verba in ordinem redegisse: mutisque rebus imposuisse nomina. fuisse quoque litterarum inuentorem: instituisseque quo honore quibusve sacris colerentur dii, de quibus omnibus Diodorus volumine primo. Athenis autem primum se orator extulit. primique etiam monumentis et litteris oratio est coepta mandari, quod Cicero de claris oratoribus meminit, Idque Fabius Quintilianus lib. tertio edocet. Antiphon orationum primus omnium scripsit (ut Laertio teste) Socrates cum Aeschine discipulo primus oratorie campos aperuit. Romanorum autem primus artis rhetorices condidit aliqua. M. Cato censorius: M. Antonius fu-

choauit. precipuū vero lumē: sicut eloquētie: ita preceptis q̄cꝫ
eius dedit vnicū apud nos specimē orādi: docēdicꝫ oratorias
artes. M. Tullius. de q. Fabius li. xii. latius scribit. Atcꝫ (vt
Suetonius asserit) rhetorice artis facultas apud romanos adeo
floruit vt nōnulli ex infima fortuna in ordinē senatoriuz: atcꝫ ad
sūmos honores pcesserint. Grāmaticus pterea Rhetoricē do=
cēs. Rhetoris officio fūgit nō suo (vt inqt Fabius lib. secūdo)
vbi etiam monet grāmaticen et rhetoricen vna esse tradendas.

¶ Epistola quid: et vnde dicitur. Tit. ii.

Epistola est quasi certa quedam nuncia nrāꝝ rerū: inter
dum alienarū: ꝛ fida interp̄s mentis nr̄e. Cū que volu
mus parti nr̄o nomie: ptim alioꝝ absētib⁹ significare
cōmittim⁹. Descendit autez epl'a a medio pacimēo: idest pter
ito pfecto vbi hui⁹ eplo quod est significo. mitto mando: iubeo.
nā amittit vnuz. l. in futuro et dr̄ eplo d: inde. e. penultia futuri
mutat in o. in penultia pacimei. ꝛ dr̄ epl'a. vnde nos epl'az dici=
m⁹. quā illi epistolin vocant.

¶ Epl'e officiū qd̄. Tit. iii.

Epistolare officium est de re familiari aut de q̄ttidiana
couersatione aliq̄d scribere. ꝛ quōdā mō absentes inter
se p̄sentes fieri: dū mutuo q̄d aut velit aut quid gestū sit nūciant:
licz iterdū cōfabulatōis tale cōuiuiū poetrie q̄cꝫ sale cōdiatur.
Ita q̄dē hieronim⁹ i epl'a ad Marcellā scribit.

¶ Epl'aꝝ gn̄a. Tit. iiii.

Epl'arum gn̄a tria sunt potissia: vt Cicero ad
curionē inq̄t. Sz vnū illud certissimū (cuius cā res ip̄a
inuenta est) vt certiores faceremus absentes: si q̄d esset
q̄d eos scire aut nr̄a aut ipsoꝝ interesset. Alterū familiare et io=
cosū. Tertiū seuerūz et graue.

¶ Epl'e modus ꝛ q̄litas. Tit. v.

Texūtur epl'e quotidianis vbis: vnde ꝛ q̄dā etiā ne
gligentia est diligens. vt Cicero meminit in. li. de p
fecto oratōre. naz vt mulieres eē dicūtur nō nulle in
ornate: q̄si id ipsū deceat. sic humil' ꝛ subtilis oratō: etiā i copta
delectat. Sermo purus erit ꝛ latin⁹: dilucide planecꝫ dicet. In
dicēdo eni vitiū vl' maximum est ab vulgari gn̄e orōis: atcꝫ cō
suetudine cōis sensus abhorrere. Unde ꝛ Aulus Gellius. li.
xiiii. c. viii. diui Augusti epistolas elegantia orationis necꝫ mo
rosa necꝫ anxia: sed facili hercle et simplici laudat. Plinius
quocꝫ iunior ad Thuscum ait. Et pressus sermo: purusq; ex e
pistolis petitur. Seneca item ad lucillium epistola. lx. inquit.

Minus tibi accuratas a me ep̄las mitti quereris: quis.n. accurate loquitur nisi q̄ vult putide loq̄. Qualis sermo me⁹ eēt si vnā sederem⁹: aut ambularem⁹ illaboratus et facilis: tales volo esse epistolas meas: q̄ nichil habeāt accersitū nec fictū: sed (si fieri posset) quid sentiā ostendere q̄ loq̄ mallē. Nō me hercule ieiuna esse et arida volo q̄ de rebus tā magnis dicent: neq̝ enim philosophia ingenio renūtiat. Multū tamē opere ipēdi verbis nō oportet. Ep̄la etiā .xlvi. q̄t. Sz ne ep̄le modū excedā q̄ nō debet sinistrā manū legētis iplere: i aliū diē hāc litē cū dialecticis differā. Nō scēdū tamen ep̄laz sinistrā legentis iplere: quū longior fuerit: tūc eni et dextra et sinistra teneri necesse ē. ¶ Ep̄le autē initiū huiuscemōi ferē solet esse. M. Tullius Terētie salutē. Terētia Marco Tullio salutē. Sēper eni scribētis nomē pponitur etiā inferioris. Unde Anacharsis scyte philosophi ad Ammonē regē Ep̄la ita icipit. Anacharsis āmoni salutem: de quo latius Cice: li. tusculanarū. Itē. rex Alexāder iouis āmonis fili⁹ olipiadi matri salutē dicit: de quo Gellius: li. xiii. c. iiii. ¶ In calce vero ep̄le ponetur Uale. et Cura vt valeas. Bene vale. et me dilige. Fac valeas: meq̝ ames. Tu fac quod facis vt me ames: teq̝ amari scias. Uale. Da operam vt valeas: meq̝ ames amore illo quo singulari valebis. Igitur meq̝ (vt a puero fecisti) amabis. Cura te diligenter. Uale. Cura mi iuli vt valeas: hoc michi grati⁹ facere nihil pōt. Uiue et Uale: et atq̝ et. ¶ Ponetur in data vel datū inde dies et nūerus annorū christiani salutis: et in locus ipse vnde ep̄la mittit. ¶ Ep̄le deniq̝ formula erit eiusmodi. Ant. Mancinellus. Ualerio Crispino salutem. Spectata fides et amor in me tuus: egerunt vt tibi q̝ alteri potius scriberē cōmēdarēq̝ res meas ōis: et liberos. Itaq̝ me absente (absum si quidē iter dierū nouem) oro ac obsecro illorū curā suscipias (qualē forte pro tuis) de me rebus ac liberis subire velles. Cura rem diligēter: nichil eni gratius michi vnq̝ efficies. Uale ac salue. Meq̝ (vt soles) ama. Datum Uenetiis decimo calendas iunias: Anno christiane salutis: M. CCCC: Lxxxxiii. ¶ Ubi vero litteras obsignaueris: illius nomen (ad quem littere ipse preferende sūt) huiuscemodi verbis extra notabitur. Ualerio Crispino iure consulto eximio: ciuiq̝ veliterno q̝ optimo suo ac fratri. ¶ Poteris et te intus in calce subscribere si volueris hoc pacto. Item tibi deditus deuotus q̝ cliens. Caue seruitor dicas: vt vulgo assolet. Cliens enim latinum est: et in hoc proprium.

¶ Littera et littere. Tit. vi.

Littera in singulari numero significat elementum ipsum vt. A. B. Vel manum scribentis: vt ad Atticum. Cicero. Nam Alexidis manum amabam: quod tam prope accedebat ad similitudinem tue littere. In plurali vero epistolas, preter quod apud poetas, qui pro epistola versus gratia in singulari semper vtuntur. vt Ouidius. Quam legis ab rapta briseide littera venit. Nam quod Cicero ad Celium scribit ad se nullam litteram Bibulum misisse: ita ait: quasi nullum verbum misisse quod vt vehementer extenuaret: non dixit verbum aut syllabam, sed litteram. Frequentissimum igitur est littere pro epistola.

¶ Hine littere. que epistole. Tit. vii.

Dicendum est vnam epistolam. duas. tres. quattuor. quinque epistolas. Vnas vero litteras. binas: ternas quaternas: quinas. Vnas binas: ternas epistolas. duas. tres quattuor. litteras. Si tamen dicas accepi abs te binas litteras: non subiungas quarum alteri respondi per proximum tabellarium: alteri nunc respondeo: sed alteris. De epistolis vero apertum est: vt accepi duas epistolas quarum alteri iam respondi alteri nunc respondebo.

¶ Calende. None. Idus. Tit. viii.

Calende dicuntur a calo. idest voco teste: Macrobio libro primo sat. quia solebat Rome minor pontifex noua conspecta luna plebem vocare. vt audiret quot dies a calendis ad nonas superessent. et ob id ideo: quoniam nonarum die oportebat populares qui in agris essent confluere in vrbem: accepturos causas feriarum a rege sacrorum: scituros que quid esset eo mense faciendum. Vnde quidam hinc nonas existimant dictas: quasi noue initium obseruationis. Velque ab eo die semper ad idus nouem dies putantur. Vel none dicuntur a non. Nullus enim deus habuit festum in nonis. Vnde: Ouidius lib. i. fastorum ait. Nonarum tutela deo caret. Erant preterea calende omnes Iunoni dicate. quia initium mensium maiores nostri ab exortu lune seruabant. Iure itaque calendas iunoni addixerunt: lunam ac iunonem eandem putantes. Vel quia luna per aerem meat. Iuno autem aeris arbitra est: merito initia mensium. i. calendas huic dee consecrauerunt. Putant aliqui idus quod eo die plena luna videatur a videndo vidus appellatos: mox litteram n. detractam: vt. Macrobius ait. qui etiam scribit ita. Idus vocamus diem: qui diuidit mensem. Iduare enim

Hetrusca lingua diuidere est, vnde vidua quasi valde idua: idest valde diuisa. aut vidua. i. a viro diuisa. Erant autem idus omnes ioui tribute et omnibus idibus ioui immolabatur a flamine.

¶ Quot dies: Nonas. Idus mensis habet: Tit: ix:

Iunius: Aprilis: September: siue Nouember.
Triginta luces: reliquis tamen vna supersit.
Octo et viginti februarius accipit ortus.
Si bissextus erit tunc vnus iungitur illis.
Prima dies mensium romanis esto calende.
Sex nonas maius ve october iulius et mars
Quattuor ast alii, tenet idus quilibet octo.
Idibus expletis quot luces (quere) supersint.
Inde diem mensis primum superadde sequentis.

Habito quot dies mensis habet denominatos a nonis et idibus sicut in exemplo patebit. Subtractis nonis et idibus residui dies erunt calende. ¶ Notandum tamen numerum in ablatiuo. Nonas autem et idus accusatiuo poni debere. sed iter nũerandum preposterο vtemur ordine. Sitq̃ exẽplo iulius continẽs diem vnum et triginta Nonas vero sex. Dic igitur.

¶ Calende

Calendis iuliis. vel intra calendas iulias die primo iulii.

¶ None.

Sexto nonas iulias die. ii: iulii.
Quinto nonas iulias die. iii.
Quarto nonas iulias die: iiii.
Tertio nonas iulias die: v.
Pridie nonas iulias die vi:
Nonis iulii die vii.

Iam finitis nonis reliquos octo dies similiter idůum cognominatione notabimus.

¶ Idus.

Octauo idus iulias die octauo iulii.
Septimo idus iulias die nono.
Sexto idus iulias die decimo.
Quinto idus iulias die vndecimo.
Quarto idus iulias die duodecimo.
Tertio idus iulias die. xiii
Pridie idus iulias die xiiii.

f. 10. t. 2. de 4 partibus artificiose eloquentie
1. inuentione
2. dispositione
3. elocutione
4. memoria
5. actione et pronuntiatione

Idibus iuliis die decimo quinto.

¶ Nunc reliquos iulii mensis quotquot superfuerint dies calendarum appellatione significabis. que quidem sūt futuri mēsis: neque ordinis neque numerationis ratione mutata. Supersunt denique dies: xvi. addēdo primum mensis sequentis diem erunt xvii. itaque dices ¶ Calende

Decimoseptimo calendas augusti die xvi iulii.
Decimosexto calendas augusti die xvii iulii:
Decimoquinto calendas augusti die xviii iulii.
Decimoquarto calendas augusti die xix iulii.
Decimotertio calendas augusti die xx iulii.
Decimosecundo vel duodecio calendas augusti die xxi iulii.
Decimo primo: vel vndecimo calendas augusti die xxii iulii.
Decimo calendas augusti die xxiii iulii.
Nono calendas augusti die xxiiii iulii
Octauo calendas augusti die xxv iulii.
Septimo calendas augusti die xxvi iulii
Sexto calendas augusti die xxvii iulii
Quinto calendas augusti die xxviii iulii.
Quarto calendas augusti die xxix iulii.
Tertio calendas augusti die xxx iulii:
Pridie calendas augusti die xxxi iulii.

¶ De Quinque partibus artificiose eloquentie.

Quinque partibus artificiosa eloquentia constat. Inuentione. Dispositione. Elocutione. Memoria. Pronuntiatione. Est enī opus inuenire quid dicas. Inuenta disponere. deinde ornare verbis. post memorie mandare. tum ad extremum agere et pronūtiare cū dignitate et venustate. Inuentio itaque est excogitatio rerum verarum aut verisimilium: que causam probabilem reddant. Dispositio est ordo et distributio rerum. que demonstrat quid quibus locis sit collocandum. Elocutio est idoneorum verborum et sententiarū ad inuentionem accōmodatio. Memoria est firma animi rerū ac verborum et dispositionis pceptio. Pronuntiatio est vocis vultus gestus moderatio cum venustate. Inuentio in sex partes orationis consumitur. In exordium. Narrationem. Diuisionem. Confirmationem. Confutationem. Conclusionem. Exordium est principium orationis per quod animus auditoris vel iudicis constituitur vel apparatur ad audiendum. Narra-

1. exordium
2. narratio
3. diuisio
4. confirmatio
5. confutatio
6. conclusio

rio est rex gestax aut pñi vt gestarũ expositio. Diuisio ē pquã
apimus qd cõueniat: qd incõtrouersia sit: z pquã exponim⁹ q̃b⁹
de rebus simus acturi. Cõfirmatio est nrõx argumentox expo
sitio cũ asseueratione. Cõfutatio est cõtrariox locox dissolutõ.
Cõclusio ē artificios⁹ t̄min⁹ orõis. ¶ De phrasi idest Elocutio

Quintillião teste lib. viii. Quã greci phrasi(ne Tu. xl.
latõē dicim⁹ elocutione. Sz eã spectam⁹ x̄bis ãt sin
gulis: aut cõiũctis. In sigulis ituendũ est vt sit lati=
na pspicua ornata: z ad id qp efficere volumus accõmodata. In
cõiũcti vt emẽdata. vt collocata. vt figurata Elocutõis aũt. ps
difficillima. Unde z. M. Ant. apõ Cice. de oratore ait q̃ se diser-
tos visos eẽ m̄ltos. Eloquẽtẽ x̄o neminẽ. disertos satis putat
dicere eq̃ oporteri ornate ãt dicere ppũz esse eloquẽtissimi. Elo=
cutõ deniq̃ (Cicerone autore lib. iiii. Ad herẽniũ) cõmoda z per
fectaq̃ marie ad modũ orationis accõmodata est tres. res i se
debet h̃re. Elegantiã. Cõpositionẽ. Dignitatez. Elegantia est
q̃ facit vt vnũ quodq̃ x̄bũ pure z apte dici videat. Hec diuidi-
tur in latinitatẽ z explanatõez. Latinitas est. que sermonẽ cõ=
seruat purũ ab omni vicio remotum. Uitia in s̄mone q̃ minus
is latinus sit duo possunt esse. Soloecismus. et. Barbarismus.
Explanatio est q̃ reddit z a ptam et dilucidã orõnem. Ea ppat
duabus rebus. Usitatis x̄bis et ppriis. Usitata sũt ea q̃ versã
tur i sermone z consuetudine q̃ttidiana. ppria q̃ eius rei verba
sũt: aut esse possunt: de qua loquimur. Cõpositio est. verborum
cõstructio equabiliter ppolita. Digitas est. que reddit ornatam
orationem varietate distinguens. ¶ Soloecismus.
Soloecismus est icõuenies romano s̄moni iũctura x̄box ptra
regulam artis grammatice posita. Diomedes scribit fit autem
modis gñalibus q̃ttuordeci. Immutatione generũ. vt dicendo
purpurea narcissus: pro purpureus narcissus. Immutatione
casuuz dicendo. Urbem quam statuo vr̃a est. p vrbs. Immuta=
tione numeroruz: vt pars in frustra secant / pro secat. Immuta-
tione personarum: vt Danai qui parent atridis. quam primum
arma sumite: p qui paretis. Immutatione tẽpox: Ut nec veni
nisi fata locũ. sedẽq̃ dedissent. p nec venissez. Per qualitates
vel significationes verborum: vt expoliant eos: et corpora nu
da relinquũt. Per modos verborum. At rutulo regi ducibusq̃
ea mira videri: prouidebantur. Per aduerbia localia. vt in-
tus eo introsum. pro intus sum eo intro. Per prepositiones.

quum alia ꝑ alia ponit, vt sub lucē ibāt ꝑ ante lucē. ¶ Per q̄d.
vt bonꝰ āt melior omniū ꝑ optimꝰ. vl' ecōuerso. ¶ Per cōiūctōes
vt subiectisq; vrere flāmis: ꝑ ve. ¶ Per gemīatōem abnuēdi: vt
nihil nūq; peccaui. Cum dici debeat Nunq; vel nihil vnq; pec-
caui. ¶ Per accentus vt si quis pnūtiaret sine accētu i sine pone
falso. Vna: q̄ qdē differentie cā in vltio accētū habēt. Ut pſci
anus ad monuit. ¶ Per ordinis imutatōem. Ut: Autē fieri nō dz.
ꝑ fieri nō debet. Sūt ergo q̄ putent (ait Diomedes) Soloecismū
eē: si demōstrātes virū: hāc dicamꝰ, āt feminā: hūc. Aut iterro-
ganti q̄ pergamꝰ rūdeat. Rome, Aut vnū salutantes: Saluete
dicamus: Cū vtiq; p̄cedēs demōstratō: iterrogatio vel saluta-
tio vi concepte orationis cōtineāt. Soloecismus autē est i pſa.
In poemate enī Schema dr .i. figura siue cultꝰ. ¶ Barbarismꝰ.
Barbarismus ē cōtra romani ſmonis legē. aut scripta aut p-
nūtiata vitiosa dictio, fit enī in vna pte orōis tātū, Sz id vitiū
in soluta orōe nomē suū optinet. dr enī Barbarismꝰ idest dis-
sonās: apud poetas autē Metaplasmus vocatur idest trāsfor-
matio. Quintilianꝰ itē libro p̄mo docet Barbarismū esse vniꝰ
ꝟbi vitiū. Fit deniq; duobus modis. Scripto et p̄nūtiatōe. ꝛ
hoc quadrifariā: Adiectione. Detractōe. mutatōe, Trāsmuta-
tōne lr̄e syllabe. Tpis. Adiectōe lr̄e fit Barbarismꝰ. vt relliqas
danaū: ꝑ reliqas, Syllabe: vt mauors ꝑ mars. Tetuli ꝑ tuli
alituū ꝑ alitū, Tēpor. vt Italiā fato pfugꝰ. vbi pria sylleba cū
corripi debeat: pducit. Detractōe lr̄e fit barbarismꝰ. vt fātibu-
ꝑ infantibus, Syllabe: vt salmentū ꝑ salsamentū, Tēporis.
vt li. viii. enferuere leucatē auroq; effulgere fluctꝰ. Mutatōe
lr̄e fit Barbarismꝰ. vt olli ꝑ illi: afuento ꝑ aduenio. Syllabe vt
pnuces ꝑ punices, Tēporis vt feruere leucatē. Unius obnoxā.
Transmutatōe lr̄e fit barbarismꝰ vt lerigio ꝑ religio. Tymbre
ꝑ tymber, Tēporis. vt philosophia penultima correpta. ꝛ dña
dominus producta penultima. ¶ Ambiguitas.
Uitanda ip̄mis Ambiguitas (teste fabio li. viii.) q̄ incertum
intellectum facit: vt Chremetem (audiui) percussisse. Demeam,
¶ Perspicuitas siue claritas.
Nobis sit p̄ma ꝟtus pſpicuitas: p̄ma ꝟba. rectus ordo. non in
longū dilata cōclusio. nihil deniq; desit. neq; supfluat. Ita ser-
mo et doctis pbabilis. et planus iperitis erit. Magna virtus
est res (de qbus loqmur) clareant. (vt cerni videantur) enūtiare.
Ut constitit in digitos ex tēplo arrectus vterq;. Et i descriptōe

cōuiuii luxuriosi. Uidebar videre alios itrātes. alios vo exe
untes. qsdā ex vino vacillantes. qsdā hesterna potione obscitā
tes. humus erat imūda. lutulēta vino. coronis languidulis et
spinis cooperta pisciū. Quid pl⁹ videret: qui interesset. Cōtin
git eadē. Claritas ex accidētibus: vt et trepide matres presse
re ad pectora natos.

¶ Obscuritas.

Pessima sūt q̄ vbis apta occultos sensus habēt. fit ēt obscuri
tas vbis ab vsu remotis. vt si cōmētarios qs pontificū. z vetu
stissima federa: z exoletos scrutat⁹ autores. id ipsū petat ex iis q̄
indē contraxerit. qd nō intelligatur. hinc enī aliqui famā eru
ditōis affectāt. vt quedā soli scire videantur. Atq. Cī. satis ap
te pceperat: in dicendo vitiū vel maximū esse ab vulgari gñe o
ratōis. atq cōsuetudie cōmunis sensus abhorrere. Scripserat
z. C. Cesar. vt tāq scopulū sic fugias iauditū atq insolēs ver
bū. hinc phauorinus phūs adolescenti veterū verborū cupidis
simo ait (vt Gellius refert) Viue moribus preteritis: loquere ver
bis presentibus.

¶ Verbum humile et sublime.

Sicut in oratione nitida notabile humilis vbum. et velut ma
cula: ita in sermone tenui sublime nitidūq discordat: fitq cor
ruptum: quia in plano tumet.

Macrologia.

Vitanda macrologia. idest logior q oportet sermo. vt apd. Li
uium legati nō ipetrata pacē retro domū vnde venerāt abierūt

Periphrasis.

Sed huic vicina periphrasis habetur. i. circuitus eloquendi.
vel circūlocutio. Fit enī quū id quod vno aut paucioribus ver
bis dici potest pluribus explicatur. vt illud ouium teneros de
pellere fetus idest agnos

Pleonasmos.

Est et pleonasmos vitiū: quū superuacuis verbis oratio one
ratur. vt ego oculis meis vidi. Corrupta oratio.

Corrupta oratio in verbis maxime impropriis redundantibus
comprehensionē obscura cōpositione fracta vocum similiū āt
ābiguarum puerili captatione consistit.

¶ De compositione z Auriū iudicio.

Cōpositio quidem verborum nō ex anxio labore venit. sed vsu
atq exercitatione perpetua. que magis fluat de ea auribus iu
dicet. q velut arbitrare cōpositiōis eē debent. vt Diomedes ait
Quod itē Celi⁹ asserit. vbi ait. M. Tulliū i orōne p Pōpeio

Explicauit maluisse dicere q̄ explicuit dixit eni. Sed cōsilii ce
leritate explicuit. Nā si explicauit dixisset ipfecto ⁊ debili nūero
verborū sonus clauderetur. Aures deniq̄ (vt fabi⁹ scribit) plēs
sētiūt. parū explecta cōsiderāt. fragosis offēdunt. leuibus mul
cent. cōtortis excitant. stabilia probāt. clauda deprehendūt. re
dūdātia ac nimia fastidiūt. Cōpositō itaq̄ dz esse honesta. iucū
da. varia. In oi porro ꝯpositōe tria sunt necessaria teste Fabio
li: nono. Ordo. Junctura. Numerus. ¶ Ordo
Ordo cōpositio ē verborum aptis et accōmodatis locis: Or
dinis igitur obseruatio in verbis est singulis et contextis. Sin
gula sunt que Asyntheta vocantur. idest sine compositione
vt Cesaris illud deuicto fugatoq̄ pharnace. Veni. Vidi. Vici.
de quo Apianus li: ii. Et illud Amicus familiaris necessarius
tibi sum. In iis autem cauendum ne decrescat oratio et fortio
ri subiungatur aliquis infirmus. vt sacrilego fur. aut latroni
petulans. augeri. n: debent sententie et insurgere Ut quod se
quitur magis eo sit quod antecedit. vt nobil. egregius. magni
ficus. illustris. Crudelis. immanis fur. et sacrilegus. Contexta
autem eiuscemodi. Cum iustitiam esse illam apertissime constet
ex qua et oppida: ⁊ ciuitates et prouincie et regna atq̄ imperia
gubernantur: conseruantur q̄ et amplificantur omnem cogita
tionem et diligentiam: actiones fortunasq̄ nostras nos deniq̄
totos libenter exponere debemus. vt ea ipsa iuris equitas di
ligenter excollatur. Est et alius naturalis Ordo vt viros
ac feminas diem ac noctem ortum et occasum dicas potius q̄
retrorsum. Item pater genuit nutriuit in republica collocauit
Quedam ordine permutato fiunt superuacua vt Castor ⁊ Pol
lux fratres gemini cum finitimis bellum gerebant. nam ii pre
cesserint gemini fratres addere non est necesse. Terentius tamē
in ādria inqt. Si te i germani fratris dilexi loco ¶ Verbū i fine
Verbo sensuz claudere multo (si compositio patiatur) optimū
est. in verbis. n. sermonis vis inest. et si id asperum erit cedat o
ratio numeris ¶ Accusatiuus: Rectus. verbum
Locande sunt partes iudicio aurium quoquo loco: hinc ipsa o
ratio non solum formanda electione. sed constructione verbo
rum: vt primo de ora: habetur. Itaq̄ dicendo Scipio a
phricanus deleuit Chartaginem cultius verso ordine dicetur:
Chartaginem Scipio aphricanus deleuit. Debes igitur accusa
tiuuz preponere. inde Rectū. postea verbū si aures id pacietur.

• n° ri° de elocutione

¶ Genitiui Datiui Ablatiui in principio.
Gti Dti: Ablati initio clausule ponētur. Exēplū ē. Epistolaruz genera multa eē nō ignoras Domi filius nuptias comparabat Tibi patrimonium dii fortunent. Fabio viro optimo et homie doctissimo familiarissime vtor. In prelio mortem pater appe te bat. ¶ Adiectiuum ante substantiuum.
Adiectiuū nomen substantiuum precedat. vt optima virtus: diuinum ingenium ¶ Pronomina post substantiua
Pronomina substantiuis vt plurimum post ponātur: vt patria nostra: filius tuus. littere mee. ¶ Prepositiones
Prepositōes iter substantiua ꝛ adiectiua iserunt. vt ferace in agro. Ornatissimo i loco: Cetis i rebus hanc ob causam. Iustis de causis. ¶ Interpositio dicens
Usurpāus ꝛ alia hoc modo: Mea in istuz beneficia cognoscitis Maxima in rep. diligentia Summa in hospites liberalitas.
¶ Prepositiones coniunctionesq detracte.
Detracte autē ꝑpositōes: coniūctōnesq etiā aliquid obscuritatis afferūt. ꝛ si grāz agēt: vt ꝛ Suetonius scribit. Itaq augustus vt animi sēsū quā aptissime exprimeret. nec ꝑpositōes verbis addere. nec coniūctōes sepius iterare dubitauit hac autez in re Seruius sulpitius erit exēplo quū ait. post me erat egina ante magara. dextra pyreus. sinistra corinthus. ¶ Aduerbia
Aduerbia prope verbum frequētius poni decet. hic M: Tullius ad celium ait: Fabio viro optimo ꝛ homine doctissimo familiarissime vtor. ¶ Genitiui inter alios casus.
Inter alios casus genitiui apte ponunt vt omia rep. iura Immania sceleratorū hominū flagitia. ¶ Casus alii iter genitiuos.
Inter genitiuos alii casus ornāt orōem. vt huius claritudo iuris huius qrites auctoritas loci. ¶ Rectus inter accusatiuos.
Rectus inter accusatiuos ornat etiam orōem. vt hunctu hominem appellas: illum ego inertem odi.
¶ Negatiua dictio in fine.
Negatiua dictio eleganter in fine orationis locatur. vt. Ciceronis illud ostendit Tāquā vlysses cognosces tuorum neminem Dic item. Scipione clariorem inuenies nullum. Tuo in me animo gratius est nichil. ¶ De Iunctura
Iunctura est in verbis incisis membris Periodis. Cōexa igitur series tris habet formas. Incisa. que cōmata dicuntur. Mēbra que cola. Periodon que est vel ambitus. vel circunductuz.

vel continuatio. vel conclusio. Comma est census non expleto numero conclusus plerumq; pars membri vt domus tibi deerat? at habebas: pecunia superabat? at egebas. Fit aũt et singulis verbis icisũ diximus. testes dare voluimus. Incisũ ẽ diximus Mẽbrũ vero ẽ sẽsus numeris cõclusus. Itaq; fere incisa ⁊ membra mixta sunt. ⁊ cõclusionem vtriq; desiderãt: hec oĩa Fabius libro nono. Diomedes vero inq̃t: Cõma ẽ iuncture finito vt Et si vereor iudices (ecce vnum cõma) ne turpe sit ꝓ fortissimo viro dicere. iam factum est colon idest membrorum. quod ĩtellectu ĩsẽsũ p̃bet. sed adhuc pendet oratio deide sic ex pluribꝰ incisis membrisq; fit periodos idest extrema sententie clausula Periodos autem longior esse non debet quam vt vno spiritu proferatur.

Ca Ca. Qui Qui. Le Le

Commissa inter se verba duo ex vltima fine prioris ac prima sequẽtis syllaba: turpe q̃d sonat vt ceca caligo. dorica castra. Reliqui qui rites. Ille legit. Amor mortalis.

¶ Luce lucebat. Natam natam.

Videndum etiam ne syllabe verbi prioris vltime / sint prime sequentis. vt Ciceronis illud in somnio Scipionis. luce lucebat aliena. et in carmine: O fortunatã natã me consule romam. Et illud serui Sulpitii. Decreui breui ad te perscribere.

Vocalium concursus.

Creber vocalium concursus: quũ accidit hiat ⁊ intersistit et laborat oratio: vt vbi. Ego omni officio ac potius pietate erga te ceteris satisfacio omnibus Et ibi. Egredere a domo aliena Antoni:

¶ Eiusdem littere assiduitas.

Vitanda est eiusdem littere nimia assiduitas vt illud Ennii: O tite tute tati tibi tanta tyranni de tituli. Item. Machina multa minax minatur maxima muris. Item: Cassius curans custodire communem ciuitatem: ⁊ ceteri de re cetera certantes Cesarem ceperunt:

Eiusdem verbi assiduitas.

Eiusdem quoq; verbi assiduitas nimia fugienda est: vt illud: Naz cuius rõis oratio nõ constat: ei rationi ratio non est fidem adhibere.

¶ Consonantes asperiores

Consonantes asperiores in cõmissura verborũ rixantur. vt sex tus roscius. Ars studiosorum. Error romuli.

S cum: x:

S: vt ille cũ X. proxima stridor est vastus. vt fluuius Xantus.

Deceptus Xerxes. Itez si post.X:sequatur S vt nix solita. E si.x:alteri occurrat.vt rex Xerxes. Dux Xanthippus.virtutis Lux xenophon. ¶In S desinentia
Plurime quoqꝫ dictões in.S terminate non bñ conueniunt.vt illud Signis nobis nouas preceptões. Itaqꝫ gignis noua precepta nobis.erit suauius: ¶Monosyllaba
Monosyllaba si plura sũt male cõtinuabũt:vt Horatii: Illud satyra pria:An ni id fit: Et Terentii in Eu Et cuz eodam tu te subduxisti michi: ¶Disyllaba.
Breuium quoqꝫ disyllaborum verboꝝ ac nominũ vitanda continuatio'vt sed sese ipsos fontes esse dicant.et illud Necesse est eius rei summus artifex sit: ¶Pentasyllaba
Ediuerso itẽ lõgoꝝ.i.pentasyllaboꝝ:afferũt:n:quãdaz dicẽdi tarditatẽ:vt iperiorum intelligentia. ¶Similiter cadẽtia
Illa quoqꝫ vitia sunt eiusdem loci:si candentia similiter ꝛ similiter desinentia ꝛ eodem mõ declinata multa iũgãtur. vt Ennii illud:Merẽtes flẽtes lachrymãtes ac miserãtes. Et illud fortunatorũ imꝑatorũ optimorũqꝫ rectorũ virtus magis qꝫ fortuna laudatur. Itez eos reduci qꝫ relinque.temni qꝫ deseri malui
¶Longa in fine.
Uidetur item ne plerium syllabaruz v̈bis vtamur i fine:vt si diceres:Fecisti cõtra Quintiliani precepta et institutiones: Precepta eniz aptius postremo loco posueris. ¶Vers⁹ in orõe:
Uersum in oratione fieri multo fedissimum est totum:sed et in parte deforme.vtiqꝫ si pars posterior in clausula deprehendatꝛ vt illud Bruti:quãqꝫ sciunt.constituunt placuisse catoni Aut versus prior in gressu.vt Liuius. Facturus ne opere precium sim hexametri enim exordio cepit. ¶Longa vel breuis in principio
Optime incipitur a longis.recte aliquando a breuibus.vt animaueriti Brute. Maxime autẽ de predictis oĩb⁹ iudicãt aures
Ex Ab A Abs:
Utqꝫ diomedes ait Ex ꝛ Ab prepositiones:si sequens verbuz a vocali in cipiat.itegre efferũtur:vt ex oppido ab illo Si tamẽ consonãtes sequuntur.extremã litterã ꝑduut:vt efero a marco Similiꝛ si vocalis seq̃tur cõsonãtꝫ loco posita:vt iunone'euirtute.e vino Priscian⁹ autẽ libro:xiiii.scribit Ab ꝛ ex i appositiõe vocali dõem sequẽte sẽꝑ ꝑponi:vt ab illo Consonante raro et tũc si nulla asperitas vocis ꝓhibeat.vt lib:ii.æne:Ex q̃ me diuum pater atqꝫ hominum rex.At li:i.de.xii.carminibus in.

quit: A quidem vel abs vocali sequente non ponimus Ab vero non solum vocalibus sequentibus sed etiam consonantibus q̄ busdā non male sonantibus antecedēte ab. vt abduco abdo hec ille licet igitur etiam dicere ab duce ab domo. Sepe deniq̧ reperitur ab consonante sequenti preposita quod latius in limavalensi ostendimus: vbi. Laurētius docet ab cū duabus liquidis et cū. l quādo fit cōsonans adiūgi solere: vt ab lege: ab legatis ab litteris ab rege: ab ioue. Abs etiam ante. q: in appositione ponitur: vt abs quolibet: Ante. e. autē vel: t. in cōpositione. vt abscondo: abstrabo abstineo: dicitur item abs te abs tito.

¶ Ex theatro: A theatro

Preterea vt quibusdā videtur: nō idē est. Ex theatro venite ꝛ a theatro se venire dicit. q̄ ex ipso venit theatro Qui vero dixit a theatro. nō ex ipso theatro sed a loco qui proxim⁹ est theatro

¶ Ad forum ꝛ in forum ire.

Ad etiam prefitio ꝛ in vnū idēq̧ significant: nā in forū ire est in ipsū forum intrare: Ad forū ire i locū foro proximū vt in tribunal ꝛ ad tribunal venire non vnum est: Ad tribunal enim venit litigator: In tribunal vo pretor aut iudex: ¶ De Numeris idest modulatione et consonantia ornate orationis.

Nūc de Nūeris hoc est Rhythmis: q̄ sine certo fine moderātur ꝛ tamē rationabiliter ornatis pedibus currunt. dicendum videtur nam veteres: vt scribit: Cicero li. iii. de oratore: In soluta oratione numeros q̄sdā nobis esse adhibendos putauerunt Idq̧ princeps Isocrates instituisse fertur. vt i cōditā ātiq̄ꝫ dicendi cōsuetudinē delectatōis atq̧ aurium cā nūeris abstringeret Versus aūt in oratōe si afficiatur cōiūctione verboꝝ vitiū est: et tamē etiā cōiunctionē sicuti versum numerose sedere. et quadrate et perficere volumus. In oratione enim prima pauci cernunt postrema plurimi: Rhythmus autem est modulata imago versus. cū habeat pedū. temporūq̧ Iūcturam cum lenitate Metrum certa qualitate ac numero syllabaruꝫ tēporumq̧ finitur certisq̧ pedibus cōsistit. ac clauditur. Rhythmus tempoꝝ ac syllabarum pedūq̧ congruentia infinitum multiplicatur ac profluit. vt Diome. ait.

¶ De Dignitate.

Dignitas est que reddit ornataꝫ orationeꝫ varietate distiguens debet. n. tractatio varia esse: ne q̄ audiunt defatigentur similitudinis satietate. Reficit autem animos ac reparat varietas

ipsa hec in verborum et sententiarum exornationem diuiditur Verborum exornatio est: quum ad ipsum sermonem propria: perspicua ornata. idonea: electaqꝫ verba accommodantur. Abiecta atqꝫ obsoleta tolluntur Sententiarum exornatio est que non in verbis. sed in ipsis rebus quantum habet dignitatem: Est enim. Sentētia oratio sumpta de vita generalem pronuntiationem habens breuiter hortans rem aliquā vel dehortans vel demonstrans. quale sit aliquid. Hortans quidem huiusmōdi erit: optima viuendi ratio ē eligēda. eā iucūdā cōsuetudo reddet Itē oēs bene viuēdi rōes ī virtute sunt collocā de pꝑterea q sola virtus ī sua potestate ē Itē: hi sapienter faciunt q adolescentes maxime castigant. Dehortans vero talis Non oportet totā noctem dormire consultorē Itē Heu nihil inuitis fas quenqꝫ fidere diuis Demōstrans aūt: vt obsequium amicos veritas odium parit Sententias deniqꝫ interponi raro cōuenit vt rei actores nō viuendi pꝑceptores videamur esse. quū ita interponētur multum afferent ornamenti. De exornationibus aut quas colores etiā apellant libro quarto ad herēnium Cicero latissime nouit tibi ergo inspiciende.

¶ De laude et Vituperatione. Tit: xii.

Laus est expositio. āplificatioqꝫ bonorū que alicui accidunt persone vel communiter vel priuatim Cōmuniter vt laus hominis: priuati vt laus Socratis Laudamus tamē etiam res vt iusticiā vt muta animalia: Nec non etiam arbores et semina et montes et fluuios et similia: Sciendumqꝫ q demonstratiuum genus diuiditur in laudem et vitupationem: quibꝰ aut ex rebꝰ laudē cōstituerimꝰ ex contrariis rebus erit vituperatio comparāda: Loca vero laudis vel vituperationis poterunt esse rerum externarum: Corporis: et Animi.

¶ Deorum laus.

In deis autem generaliter primum maiestatem ipsi eorum nature venerabimur: deinde proprie vim cuiusqꝫ et inuenta qua vtile aliquid hominibus attulerunt. Vis ostenditur: vt Ioue regendorū oīm. In Marte belli. In Neptūo maris In venta vt artium i Minerua: In Mercurio litterarum. Medicine appolline Cerere frugum. Libero. vini Tum si qua ab his acta vetustas tradidit commemoranda Addunt etiam diis honorē parentes: vt si quis sit filius iouis Progenies quoqꝫ vt Apollo ac diana Latone.

¶ Hominum laus.

Magis ē varia laus hominis. nā primū diuiditur in tpa quod q̄ ante eos fuit quoq; ipsi vixerunt. Ante hominem patria parentes maioresq; erunt Illa quoq; ex eo q̄ ante ipsum fuit tempore trahentur. que responsis vel auguriis futuram claritatem promiserunt: vt eum qui ex Thetide natus esset maiorem patre suo futurum cecinisse dicuntur oracula.

Rerum externarū insunt ea: que casu aut fortuna secunda: aut aduersa accidere possunt: vt Gens Ciuitas Genus. Educatio Diuitie Potestas: Glorie amicitie: et que huiusmodi sunt. et ea que his sunt contraria.

Corporis sunt ea: que natura corpori atribuit commoda. Velocitas Vires: Dignitas: Valitudo. et q̄ contraria sunt. Animi sunt ea: que consilio et cogitatione nostra constant Prudentia Justitia: Fortitudo Modestia et que contraria sunt

¶ Ab Externis laus.

Ab externis rebus. Gens in laude: vt latinus grecus. Ciuitas vt venetus romanus atheniensis Genus in laude quibus maioribus natus sit. Si bono genere. parem aut excelsiorem fuisse dicemus. Debemus quoq; omnes progenitores insignes ad eum vsq; quem laudatum volum⁹ memorare et in singulis clarum aliquid sūmatim apponere Si humili genere. ipsum ī suis non in maiorum virtutibus habuisse presidium. In vituperatiōe si bono genere dedecori maioribus fuisse ostendimus nam quosdam claritas ipsa notiores circa vitia et inuisos magis fecit Si malo: dicemus etiam maioribus suis detrimento fuisse: Debemus autem in vituperationibus fere cunctis ironia vti: et in his aduersariū deridere. quibus ille maxime exultat Educatio in laude: q̄ bene honesteq; in bonis disciplinis educatus tota pueritia fuerit. vt achilles apud chironem. In vituperatione cōtra. inde se retraxisse apte narrabimus Deinde sequitur victus. vt in achille q̄ medullis leonum pastus est q̄ parce modesteq; vixerit. vt Socrates qui adeo parco tēperatoq; victu vtebatur vt cum athenas lues sepenumero vastaret solus ipse nunq̄ egrotauerit Preterea in diuitiis qualis: aut paupertate cuiusmodi fuerit: Quemadmodum habuerit in potestatibus gerendis animum Que gloria. que amicitie: et quid fortiter in inimicitiis gerēdis fecerit: Cuius causa susceperit inimicitias: Qua fide: beniuolentia officio gesserit amicitias Si interierit. cuiusmodi mors fuerit; et qua causa an pro

patria pugnans obierit. Cuiusmodi res mortem eius sit consecuta. Si certamina in eius honorem sunt celebrata. Quomodo. Patroclo ab achille. et anchise ab enea. Vel ignominia consecuta sit. vt Melio cuius domus solo equata.

¶ A Corporis acommodis laus.

A Corporis acommodis: A natura i laude. si sit dignitas atque forma laudi fuisse eam. non quemadmodum ceteris infamie atque dedecori dicemus: Si vires atque velocitas egregia honestis hec exercitatonib⁹ et industriis comparata. Si valitudo perpetua: diligentia et temperantia cupiditatum. Unde Cyr⁹ apud Xenophontem inquit: primum equidem operando ne vnquam saturer id enim difficile est et graue. Dein vero per laborem immissa consumo ita enim michi videor et perseueratius bene valere et robustior effici. In vituperatione. si erunt hec corporis commoda. male his vsum dicemus: que casu et natura tamquam quilibet gladiator habuerit Sin minus erunt. preter formam omnia ipsius culpa et intemperantia fuisse dicemus.

¶ Ab animo laus.

Ad omnes autem res quibus animus hominis maxime consideratur. ille sane quattuor animi virtutes erunt accommodande. vt si laudabimus aliud quidem iuste: aliud fortiter aliud honeste aliud prudenter factum esse dicamus. Si vituperabimus aliud iniuste: aliud ignaue aliud imodeste aliud stulte factum esse dicemus. Notandum denique est non necesse esse nos omnis has partes in laudem aut vituperationem transferre. propterea quod sepe non incidunt. aut ita tenuiter vt non sint necessarie. Laudabilis item a professionibus et disciplina: i quod officium professus est philosophicum vel rhetoricum vel militare laudabis quoque agestis vt militarem vitam degens quid in ea gesserit. Laudandum inquibusdam. quod immortalitatem virtute sint consecuti. Aetatis autem gradus gestarumque rerum ordinem sequi speciosus est. Ut in primis annis laudetur idoles et pudicitia. In adolescentia vero mores studia disciplinę Post hoc operum. i. facturum dicturumque contextus. Et sciamus gratiora esse audientibus. que solus quis aut primus. aut certe cum paucis fecisse dicetur. Afferunt laudem liberi parentibus. Urbes conditoribus. leges latoribus: Inuentoribus artes necnon instituta quoque autoribus vt a Nua traditum deos colere. Qui omnis etiam in vituperatione ordo constabit tantum

in diuersum Et quia sit quedam virtutibus aut vit⁹ vicinitas vtendum proxima deriuatione verborum precipiunt vt pro temerario fortem pro pdigo liberalem pro auaro parcū vocem⁹

¶ Funebris oratio

Funebris autem oratio defunctos satis laudet superstites benigne moneat Filios eorum fratresq ad virtutis ipsorum imitationem hortetur Parētes vxor maiores alios sequi super sūt consoletur Ante omnia generosam illorum stirpē laudemus Deinde educationem et disciplinam Postremo narremus ita ab eis fuisse res gestas vt maxime decebat eos qui essent ex talibus oriundi funebres autem conciones tristes ac sūmisse erunt

¶ Comparationes in laude

Maximam vero occasionem in huiusmodi orationibus suppeditant comparationes quas quidē pones quo in loco tempus admoneat oportet enim et ceterorum nominum vel virorum p̄clara facinora colligendo conferre et huius quem laudas longe illis maiora esse ostendere Illorum quidem que minia sunt huius autem que maxima sunt enarrando

Procedentes igitur per loca laudationis comparamus et vrbem vbi et genus generi et victuz victui et professionem professionibus et gesta gestis et eaque accidunt extrinsecus et diuersos mortis modos et que ea sunt consecuta.

¶ Mutorum animalium laus

Muta quoq animalia et ab loco inquo nascuntur laudantur et a diis inquorum sunt tutella vt columba veneri equus Neptuno dicitur esse consecratus

Rerum laudes

Res aūt laudē ab inuentoribus accipiunt vt venationez diana inuenit Arbores et a loco inquo gignūtur et ab deo cuius sunt tutela laudantur vt oliua minerue laurus appollinis

Laudentur aut vrbes similiter atq homines nam pro parente ē concordior et multum auctoritatis affert vetustas Illa propria que ex loci positōne ac munitione sunt In quib⁹ speciē at vtilitatem intuemur Species maritimis planis amenis Utilitas salubribus fertilib⁹ erit Ciuitati preterea cōmodo talia quedam sunt Concordia vires ad bellum pecunie et prouentuz copie sociorum virtus atq multitudo que vero his con=

ecta sunt. Inutilia.

¶ Operum laus.

Laus etiam operum est: in quibus honor: vtilitas pulchritudo auctor spectari solet. Honor vt in tēplis. Utilitas in muris pulchritudo vel autor vtrobiq̧ est.

¶ De memoria. Tit. xiii.

Memoria est firma animi rerum et verborū dispositionis pceptio, cui⁹ facultatē fouet exercitatio lectōnis et iteratō atq̧ repetitō frequēs. Memorie virtus est duplex. facile percipere et fideliter cōtinere. Est aūt prudentie pars memoria. Nam prudentie (que est rerum bonarum et malarum scientia) partes sunt: Memoria. Intelligentia. Prouidentia. Memoria est per quā animus repetit illa que fuerūt. Intelligentia est per quam anim⁹ ea perspicit que sūt. Prouidentia vero est per quam futurum aliquid videtur anteq̧ factum est. que omnia Cicero libro: ii: rhe: scribit. Sūt autem due memorie altera naturalis: altera artificiosa. Naturalis est ea que nostris animis insita est et sine multa cogitatione nata. Artificiosa vero ea: quam confirmat inductio quedam et ratio preceptionis. De memoria Cicero lib. i: de oratore sic ait. Quid dicam de thesauro rerum memoria: que nisi custos inuentis cogitatisq̧ verbis et rebus adhibeatur intelligimus omnia etiam si p̄clarissima fuerint in oratore peritura. Et (vt Fabius libro xi. docet) Omnis disciplina memoria constat. frustraq̧ docemur si quicquid audimus preter fluat. Simonides chius (vt. M. Tullius lib: ii: de oratore meminit) primus autem memorie p̄tulit. dicunt enim cum cenaret Cranone in thessalia Simonides apud Scopam fortunatum hominem et nobilem cecinissetq̧ id carmen quod in eū scripsisset in quo multa ornandi cā poetarum more in Castorem et Pollucem fuissent nimis illum sordide Simonidi dixisse: se dimidium ei⁹ et quod pactus esset pro illo carmine daturum reliquum a suis tyndaris (quos eque laudasset) peteret: si ei videretur. Paulopost esse ferunt nuntiatum Simonidi prodiret. Iuuenes stare ad ianuā duos quosdam qui eum magnopere vocarent. surrexisse illum ipsum prodiisse vidisse neminē. hoc interim spatio conclaue illud (vbi epularet Scopas) concidisse. ea ruina ipsum oppressum cū suis interiisse, quos cum humare vellent sui: nec possent obtritos internoscere vllo modo: Simonides dicitur ex eo q̧ meminisset

q cubuisset: demonstratorem vniuscuiusq sepelle͂di fuisse hac
tum re ad monitus inuenisse fertur ordinē esse maxime qui me-
morie lumen afferret. Nam qui recte diuiserit nunq poterit in
rerum ordine errare. Itaq his qui hanc partem ingenii ex-
ercent locos esse capiendos: ea que maxime memoria tenere ve
lut effingenda anīo: atq his locis collocanda sic fore vt ordi-
nem rerum locorum ordo seruaret. Res autem ipsas rerum effi-
gies notaret, atq (vt locis pro cera: seu carta.) Simulacris pro
litteris vteremur. Constat igitur artificiosa memoria ex locis
et imaginibus. Locos appellamus eos qui natura: aut manu
sunt absoluti: vt edes inter columnis angulum. fornicem. et alia
que his similia sunt. Imagines sunt forme quedam: et note et
simulacra eius rei: quam meminisse volumus. quod genus leo-
nis: aquile memoriam si volemus habere: imagines eorum cer-
tis in locis collocare nos oportebit. Animauertendumq ē
q neq tam acri memoria vllus est vt non dispositis notatisq
rebus ordinem verborum atq sententiarum complectatur.
Neq vero tam hebeti vt nichil a consuetudīe et exercitatōne ad-
iuuetur. Industria enim studio labore diligentia firmatur me-
moria. Nunq sit igitur quin aliquid memorie tradere velimus.
In oratore quippe (vt M. Tullius libro primo de oratore scri-
bit) Acumen dialecticorum: sententia philosophorum: verba p-
pe poetarum: Memoria iurisconsultorum: vox tragedo-
rum: gestus pene summorum actorum est requirendus.
Ceterum quoniam ediscenti: scribentiq plurimum confert bo-
na valitudo: temperatusq cibus, nam ne mente quidem recte
vti possumus multo cibo et potione complecti, memoriaq hu-
midis et frigidis non parum offenditur. Corpus ipsum super-
fluitatibus careat, hinc die quoq fiat egestio: Vina preterea
magna fugiantur. hoīinis enim mentem mutant: furoreq gi-
gnunt: rerumq omnium obliuionem et mortem memorie. vt la-
tius Plinius libro. xiiii. scribit. Proderit autem diebus ali-
quot vino abstinere: aqua potius Saccari vti. Unde Plato
lib. ii. de legibus ita scribit. Sed multo magis q cretensium la-
cedemoniorumq vsum Carthaginensium legem probarem. vt
nunq in castris quisq gustare vinum audeat. sed toto illo tem-
pore aqua bibatur, et in ciuitate nunq vini vsum seruo vel ser-
ue concederem. Sed nec magistratibus toto eo tēpore: quo ma-
gistratu fūgūt, gubernatores etiā atq iudices munus sui subi-

turos a vino penitus prohiberem: deliberaturos quoq; de rebus non omnino negligendis. Ac nulli penitus interdiu vinum concederem: nisi exercitationis corporis: morborumq; cā hoc potu opus fuerit: neq; etiam nocte viro vel mulieri: quādo liberis operam dare volunt: plura etiā referri possent: in q̄bus homines legis recte mentisq; compotes vino abstinerent. Hec Plato. et Gellius lib. x. c. xiiii. refert Romulū ad cenā vocatum: ibi non multum bibisse: quia postridie negotiū haberet. Apuleiusq; lib. iiii. floridorum scribit. Sapientis viri sup mēsam celebre dictum esse: primam crateram ad secundam pertinere: an ad hilaritatem: Tertiam ad voluptatem. Quartam ad insaniam.

¶ De pronuntiatione Ca. xiiii.

Pronuntiatio (que a M. Tullio Actio dicitur) est vocis vultus gestus moderatio: temperantia ve cum venustate: id est decoro: dignitate gratia et venere. Dividitur igitur pronuntiatio in vocis figuram et corporis motum: altera vero aures: alter oculos movet: per quos duos sēsus omnis ad animum penetrat affectus. Actio autē (vt Cicero lib. iii. de oratore inquit) in dicendo vna dominatur: sine hac summus orator esse in numero nullo potest. Mediocris hac instructus summos sepe superat. Huic primum locum dedisse Demosthenes dicitur: cum rogaretur quid in dicendo esset potissimum: huic secundum: huic tertium.

¶ De figura vocis.

Figura vocis est que suum quendam possidet habitum ratione et industria cōparatum. Ea dividitur in tres partes Magnitudinem. Firmitudinem. Mollitudinem. Magnitudinem vocis et firmitudinem maxime comparat natura: non nichil auget: sed maxime conservat accuratio: exercitatioq; declamationis. Mollitudinem vocis hoc est vt eā torquere pro nostro cōmodo possimus: maxime faciet exercitatio declamationis.

¶ De Vocis firmitudine.

Firmam poterimus in dicendo vocem cōservare: si quam maxime sedata et depressa voce principia dicemus: non tamen infima et inaudita: sed que possit pedetentim augeri. Leduntur n. arterie (si antequam vox bene permulsa est) acri clamore compleantur. Et intervallis longioribus vti convenit. recreat enim spiritu vox: et arterie conticendo requiescunt. Continuumq; clamorem emittere: et ad sermonem redire oportet pa-

riter. Commutationes enim faciunt ut nullo genere vocis effuso in omni voce integri simus. Et acutas vocis exclamatiões vitare debemus. ictus .n. fit: et vulnerantur arterie acuta/atq3 extenuata nimis acclamatione. Et si quis splendor est vocis/cõsumitur vno clamore vniuers⁹. At vno spiritu continenter multa dicere conuenit in extrema oratione. fauces enim calefiunt. et arterie complentur: Et vox que varie tractata est reducitur in sonum quendã equabilẽ/atq3 constantem: Conseruat vocem continui clamoris remissio: Auditoremq3 maxie delectat varietas. Et sermone: i. pnũtiationis suauitate/animũ eius retinet et exuscitat clamore. Acuta exclamatio vocem/ꝛ fauces vulnerat. eadem ledit auditorẽ. habet .n. quiddam illiberale. ꝛ ad muliebrẽ potius vociferationem q3 ad virilem dignitatem in dicendo accõmodatũ. Ornata est pnũtiatio cui suffragatur vox facilis: magna: beata .i. plena et perfecta. flexibilis: firma: dulcis: durabilis: clara: pura. secans aera. auribus sedens. Vox autem vltra vires vrgenda non est: nã et soffocatur sepe. et maiore nisu minus clara est: Et interim elisa in illum sonum erumpit. cui greci nomẽ abgallorum imaturo cãtu dederunt. Nec volubilitate nimia cõfũdẽda q3 dicimus. promptum sit os. non preceps. nihil .n. ordinatum ẽ quod precipitatur. et properat. itaq3 vis illa dicendi rabida. atq3 abundans (vt Seneca inquit) aptior est circulanti: q3 agenti rem magnam: ac seriam: docendiq3. Quid q ne voluptatẽ quidem vllam habet talis verborum sine delectu ruentium strepitus. Unde quemadmodum sapienti viro/incessus modestior cõuenit: ita oratio pressa. non audax. Ponenda igitur verba sunt: non proiicienda. et pedetentim pcedendum. Tamẽ moderatum sit os. non lentum. Nec eni stillare. nec currere orator debet. Nam illa quoq3 inopia. et exilitas minus intentum auditorem habet tedio interrupte tarditatis. que res et difficultatem inueniendi fatetur. ꝛ segnitia soluit animos. Spiritus quoq3 nec crebro receptus cõcidat sententiam. nec eousq3 trahatur/donec deficiat. Nam et deformis est cõsumpti illius sonus: quare longiorem dicturis periodum/colligendus est spiritus aliquantisper.

¶ De motu corporis.

Motus corporis/est gestus et vult⁹ moderatio quedam. que pronuntianti conuenit. et probabiliora reddit ea/que pronuntiantur. Conuenit igitur in vultu pudorem: et acrimoniam esse.

Decor quoque a gestu atque motu venit. Ideoque Demosthenes grande quoddam speculum intuens componere actionem solebat.

¶ Caput.

Precipuum vero in actione (sicut in corpore ipso) caput est: itaque rectum et secundum naturam. nam deiecto humilitas: supino arrogantia: in latus inclinato langor: preduro ac rigente barbaria quedam mentis ostenditur. Tum accipiat aptos ex ipsa actione motus: ut cum gestu concordet et manibus ac lateribus obsequatur. Aspectus enim semper eodem vertitur quo gestus: exceptis que aut damnare aut concedere a nobis removere oportebit: ut idem illud vultu videatur aversari manu repellere. Di talem terris avertite pestem. Haud equidem tali me dignor honore. Significat vero caput ipsum plurimis modis. nam preter annuendi renuendi confirmandique motus sunt et verecundie et dubitationis et admirationis et dignationis noti et communes omnibus. Sed frequens eius nutus non caret vitio. nam id iactare et comas excutiendo rotare phanaticum est. ¶ Vultus.

Dominatur autem maxime vultus. hoc supplices: hoc minaces: hoc blandi: hoc tristes: hoc hilares: hoc erecti: hoc summissi sumus. hoc pendent homines. hunc intuentur: hunc spectant etiam antequam dicamus. hoc quosdam amamus: hoc odimus: hoc plurima intelligimus: hic est sepe pro omnibus verbis. Itaque in his que ad scenam componuntur fabulis artifices pronunciandi a personis quoque affectus mutantur. ut sit Niobe in tragedia tristis. atrox Medea: attonitus Aiax: truculentus Hercules. ¶ Oculi.

Sed in ipso vultu plurimum valent oculi: per quos maxime animus emanat. ut citra motum quoque et hilaritate enitescant: et tristitie quoddam nubilum ducant: quin etiam lachrymas iis natura mentis indices dedit: que aut erumpunt dolore: aut letitia manant. Motu vero intenti: remissi: superbi: torui: mites: asperi: languidi: mobiles fiunt: que ut actus poposcerit fingentur. Nam apertos et compressos vel eos inducendo quis nisi plene rudis et stultus habeat? ¶ Supercilia.

Multum et superciliis agitur. nam et oculos formant aliquatenus et fronti imperant. Vitium in superciliis si aut immota sunt omnino aut nimium mobilia. Ira autem contractis. Tristitia deductis. hilaritas remissis ostenditur. Annuendi quoque et renuendi ratione demittuntur aut allevantur.

¶ Nares. Labra.

Nariũ frequens emunctio reprehenditur. labra male porriguntur. scinduntur. astringuntur. diducuntur. dentes nudant. et in latus ac pene ad aurem trahuntur. replicantur: pendent. Lambere quoq₃ ea et mordere deforme est. Cum etiam in efficiẽdis verbis modicus esse eoꝝ debeat motus. ore enĩ magis q̃ labris loquendum est.

Ceruix. Collum.

Ceruicem erectã oportet esse. nõ rigidã aut supinã. Collum diuersa. sed pari deformitate contrahitur et tenditur. Sed tenso subest et labor: tenuaturq₃ vox. ac fatigat. Affixũ pectori mẽtũ minus claram: et quasi latiorem presso gutture facit.

¶ Humeri. Brachia. Manus.

Humerorum raro decens alleuatio atq₃ cõtractio est. Brachii moderata ꝓiectio. Manus vero (sine quibus trunca esset actio ac debilis) vix dici potest quot motus habeant. cũ pene ipsam verborum copiam ꝑsequantur. Solent itaq₃ inter alios gestꝰ ad se manum referre: qui de se ipsis loquuntur. et in eũ (quẽ demonstrant) intendere. Manus cum sensu incipiat: et deponant. alioqui aut ante vocẽ erit gestus: aut post vocem: quod est vtrũq₃ deforme.

Pectus Venter. Latera.

Pectus ac venter ne ꝓiciantur obseruandũ pandunt. consentiant. facit enim aliquid et totius corporis motus: adeo vt Cicero plus illo agi q₃ manibus ipsis putet.

¶ Pedes.

In pedibus obseruentur status et incessus. plato dextro stare et eãdem manum ac pedem proferre deforme est. In dextrũ ꝓcumbere interim datur. sed equo pectore. Male etiam in sinistrum pedem insistentium: dexter aut tollitur. aut summis digitis suspenditur. Pedis supplosio in loco est oportuna. Est et illa indecora in dextrum ac leuum latus vacillatio alternis pedibus insistentium. Reprehendenda est et illa frequens concitataq₃ in vtranq₃ partem mutatio.

Gratiarum. Actio.

In laudationibus (nisi funebris) erunt gratiarum actio leta et magnifica ac sublimis erit. Funebres cõciones tristis ac sũmisse.

¶ Pronuntiationis tres effectus.

Tria autem prestare debet pronuntiatio. Conciliet. Persuadeat. moneat. Conciliatio fere aut commendatione morum (qui nescio quomodo ex voce etiam atq₃ actione perlucent) aut orationis suauitate constat. Persuadendi vis affirmatõe. que

interim plus ipsis probationibus valet. Mouendi autem est ratio: aut representandis aut imitandis affectibus.

¶ Dicendi initium.

Quum aliquis dicere de causa iusserit: leuiter consurgendum. tum in componenda toga: vel si necesse erit: etiam ex integro iniicienda. Paulum est commorandum: vt et amictus sit decentior. et aliquid spacii ad cogitandum. Non enim protinus est erumpendum: sed danda breuis cogitationi mora. Mire enim auditurum dicturi cura delectat. seque etiam ipse componit. hoc precipit Homerus. Vlyssis exemplo quem stetisse oculis in terram defixis: immotoque sceptro priusquam illam eloquentie procellam effunderet ait. In hac cunctatione sunt quedam non indecentes more. Caput mulcere: manum intueri: infringere articulos. simulare conatum: suspiratione sollicitudinem fateri.

¶ Status.

Status sit rectus: equi et deducti paulum pedes. vel procedens minimo momento sinister. Genua recta: sic tamen vt non extendantur. Humeri remissi. Vultus seuerus: non mestus: nec stupens: nec languidus. Brachia ab latere modice remota. Dextra quum iam incipiendum erit paulum prolata vltra sinum. Vitiosum est intueri lacunaria. perfricare faciem. Vultum (quo sit magis totus) superciliis astringere. Capillos a fronte contra naturam retro agere. Demum norit se quisque nec tantum ex communibus preceptis: sed etiam natura sua capiat consilium formande actionis.

¶ Discendum esse. Ca. xv.

Quid autem stultius est (inquit Seneca ad Lucillum epistola. lxxvii) quam quia diu non didiceris non discere. Omnis etatis homines hec schola admittit. In hoc senescamus. et iuuenes sequamur. in theatrum senex ibo: et in circum deferar. et nullum par sine me depugnabit. ad philosophum ire erubescam. Tam diu discendum est quam diu nescias: si prouerbio credimus: quam diu viuas. Epistola. l: ait. Dociles natura nos edidit. et rationem dedit imperfectam. sed que perfici possit. Epistola vero. Li: sic. Sed nec indurata despero. nihil est quod non expugnet pertinax opera et intenta ac diligens cura. Itaque cogenda est mens: vt incipiat. In epistola. lxxxxv. sic. pars virtutis disciplina constat pars exercitatione. et discas oportet. et quod didicisti agendo confirmes. Epistola quoque. vi. sic. Ego vero cupio in te omnia transfundere. et in hoc gaudeo

aliquid discere vt doceā. Nec me vlla res delectabit: licet eximia sit et salutaris: quā michi vni sciturus sū. Quintilianus aūt lib. ii. pueros vult ediscere electos ex orationibus vel historiis alio quoqʒ genere dictorum voluminum locos. Hieronimusqʒ in aureolo inquit: Cuidaʒ fratri (qui hebreis crediderat) me in disciplinā dedi: vt post Quintiliani accumina grauitatemqʒ frōtonis, Ciceronisqʒ fluuios et lenitatem Plynii alphabetum discerem: stridentia et anhelantia verba meditarer. Quid ibi laboris sumpserim: Quid sustinuerim difficultatis: Quotiens desperauerim: et contentōe discendi rursus inceperim: Testis est conscientia tam mea qui passus sum: qʒ eorum qui mecum duxerunt vitam. Et gratias ago domino: q de amaro semie litterarum dulces fructus capio. At Horatius in arte poetica sic Cur nescire pudens praue qʒ discere malo. Et idē Hieronimus in aureola: Socrates ille thebanus homo quondam ditissimus quum ad philosophandum athenas pergeret: magnum auri pondus abiecit: Nec putauit se simul virtutes et diuitias possidere posse. Quintilian⁹ p̄o libro i. ita scribit: Plato non contentus disciplinis quas prestare poterant athene non pythagoreorū ad quos in Italiam nauigauerat. Aegypti quoqʒ sacerdotes adiit: atqʒ eorum arcana a perdidicit. Vtqʒ laertius ait interrogatus Aristoteles quo differrent docti ab indoctis: inquit quo viuentes a mortuis.

¶ Studendi modus. Ca. xvi.

In hoc recondidi et fores clausi (inquit Seneca ad Lucillium) vt prodesse pluribus possem. Nullus michi per ocium dies exit. partes noctium studiis vendico Non vaco somno: sed succumbo: et oculos vigilia fatigatos cadētesqʒ in opere detineo. Secessi non tantum ab hominibus. sʒ etiam ab rebus. et primum ab rebus meis, posterorum negotiū ago. Illis aliqua que possint prodesse conscribo. Epistola autē Cy: sic Incipio toto animo studere: Non multum ad hoc loc⁹ confert: nisi se sibi prestat animus. qui se certum et occupationibus mediis (si volet) habebit. Inter studia versandū ē et inter autores sapientie. vt quesita discamus: nondum inuenta queramus. In epistola cxxiii. sic. Si quis cum ipso (vt ita dicam) die surgat officiosior melior qʒ: qʒ si quis illum expectat de luce primam exiuit. Turpis qui alto sole semisomnis iacet cuius vigilia in medio die incipit. et adhuc multis hoc ante lucanum est.

Catulus denique apud Ciceronem lib. ii. de oratore ait. Gaudeo iudicium animi mei comprobari: quod semper statui. Neminem sapientie laudem et eloquentie sine summo studio et labore et doctrina consequi posse.

¶ Lectio qualis. Cit. xvii.

PRimum argumentum composite mentis (ait Seneca ad lucilium epistola secunda) existimo posse consistere et secum morari. Illud autem vide ne ista lectio multorum auctorum: et omnis generis voluminum habeat aliquid vagum et instabile. Certis ingeniis immorari et innutriri oportet si velis aliquid trahere quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est qui ubique est. In peregrinatione vitam agentibus hoc evenit: ut multa hospicia habeant: nullas amicitias. Idem accidat necesse est eis qui nullius se ingenio familiariter applicant: sed omnia cursim et properanter transmittunt. Non prodest cibus nec corpori accedit qui statim sumptus emittitur. Nihil eque sanitatem impedit quam remediorum crebra mutatio. Non convalescit planta que sepius transfertur. Nichil tam utile est quod in transitu prosit. Distrahit librorum multitudo. Sed modo etiam inquis hunc librum evolvere volo: modo illum. Fastidientis stomachi est multa degustare: que ubi varia sunt et diversa coinquinant non alunt. Et quum multa percurreris: unum excerpe quod illo die concoquas. Hoc ipse quoque facio: ex pluribus que lego aliquid apprehendo. Epistola vero centesima nona sic. Illud tamen prescribam: quemadmodum tibi ista cupiditas discendi qua flagrare te video digerenda sit: ne ipsa impediat. Nec passim carpenda sunt: nec avide invadenda universa. Per partes pervenitur ad totum. Aptari onus viribus debet: nec plus occupari quam cui sufficere possimus. Non quantum vis: sed quantum capis hauriendum est. Quo plus recipit animus: hoc se magis laxat. Hec nobis precipere Attalum memini: quum scolam eius obsideremus et primi veniremus et novissimi exiremus. Epistola item xlv. sic. Lectio certa prodest: varia delectat. Qui quo destinavit pervenire vult: unam sequatur viam: non per multas vagetur. Non ire istud sed errare est. Quintilianus vero libro primo sic. Institutum est ut ab Homero atque Virgilio inciperet puer. Quanquam ad intelligendas eorum virtutes firmiore iudicio opus est. Sed huic rei superest tempus. neque enim semel legentur. Utiles tragedie.

Comedia/ que plurimum conferre eloquentiam potest. Cum p omnes/ et psonas/ et affectus eat. Est in tragediis verborum grauitas: in comediis elegantia. Cicero (vt michi quidem videtur) et iucundus incipientibus quoq; et apertus est satis. Nec prodesse tantum: sed amari potest. Lectio inprimis sit virilis: et cuz suauitate quadā grauis: et non quidem prose similis: quia carmen est: et se poete canere testantur. Non tamen in canticum dissoluta: nec plasmate (vt nunc a plerisq; fit) effeminata. De q̄ gn̄e C: Cesarē pretextatū accipimus dixisse: Si cantas/ male cantas. si legis/ cantas. Preterea in lectione demonstrari oportet puer: vt sciat vbi suspendere spiritum debeat: quo loco versum distinguere: vbi claudatur sēsus: vbi incipiat: quando attolēda vel submittenda sit vox. quid quoq; flexu: quid lentius: celeri⁹ concitatius: lenius dicendum.

Discipulorum officium. Tit: xviii.

Et docendi: et discendi debet esse propositum (auctore Seneca epistole. Cix.) vt ille prodesse velit. hic proficere. Qui ad philosophorū scholas quottidie venit: secum aliquid boni ferat. Quidam veniunt vt audiant: nō vt discant. Epistola vero. liii: sic. Eligamus eos/ qui vitam doceāt. qui (quum dixerint quid faciendū sit) probant faciendo. qui docent quid vitandum sit: nec vnq̄; in eo (quod fugienduz dixerit) deprenduntur. Eum elige adiutorem/ quem magis admitteris/ quū videris/ q̄ quum audieris. Audiendi autem sunt preceptores. Plyni⁹ eni. Junior iqt. Sz legēdi sēp occasio est. audiēdi nō sēp. Preterea mł'to magis (vt vulgo dr) viua vox afficit. nā licet acriora sint/ que legas/ altius tamen in animo sedent: q̄ pnūtiatio/ vult⁹/ habitus/ gestus. etiā dicentis affigit. Circūspiciend⁹ autē pceptor est: cuius schole seueritatis. pudor ipmis castitas constet. a quo mores pmum. mox eloquentiam discas/ que quidez male sine moribus discitur. Minores autem preceptores (vt et Quintilianus asserit) Minus docent et peius: Erit etiam obscurior/ quo quisq; deterior. Tradendus igitur puer optimo cuiq; preceptori: Nam apud eum discipuli quoq; melius instituit: aut discent (quod inutile non sit) imitari. aut si quid errauerint: statim corrigentur. At indoctus ille/ etiam probabit fortasse vitiosa: et placere audientib⁹ iudicio suo coget. Hieronimus autem in aureola: Edit discipulus magistrum/

si per negligentiam suam precepta: eiusqꝫ laborem disperdat.
Nec te ipse doceas: nulla ars absqꝫ magistro discitur. Festino
igitur gradu pergamus ad magistros. ⁊ eorum feramus limia.
Seneca epistola septima. Cum his versare: qui te meliorem factu-
ri sunt. Quintilianus libro secundo. Plura de officio docenti-
um locutus: discipulos i vnum interim moneo. vt preceptores
suos non minus ꝙ ipsa studia ament. Et parentes esse non qui-
dem corporum sed mentium credant. Multum hec pietas con-
fert studio. Nam ita et libenter audient. et dictis credent. Et
iudicio preceptoris discipulus dependeat. atqꝫ id sed se dixisse re-
cte quod ab eo probabitur credat. Multum preceptoris intueri
tam qui audiunt debent: ꝙ ipse qui dicit. ita enim probanda et
qꝫ improbanda discernent. Id autem omne fere Quintilianus
a Cicerone mutuatus est. ait enim ille ad filium scribens episto-
lam. non Minus preceptorez amare habes ꝙ ipsa studia: Cum
ipse alter existat pater. non dico corporum. sed mentium. mul-
to magis illis excellentium libenter velis audire et dictis cre-
dere: et illi vt similis fias desiderare: et tandem inter alios stu-
dentes te letum/⁊ alacrem reddere: Et si quando emenderis nō
te irasci. et si lauderis te inde clariorem studio prebere; quia p̄-
ceptoris officium est docere. Discipuli vero est se docilem red-
dere: quum opus sit. Iuuenalis denicqꝫ satyra septima inquit.
Dii maiorum vmbris tenuem ⁊ sine pondere terram. Spiran-
tesqꝫ crocos. ⁊ in vrna perpetuum ver: Qui preceptorem san-
cti voluere parentis esse loco. Metuens virge iam grandis a-
chilles cantabat patriis in mōtibus: ⁊ cui non tunc eliceret ri-
sum citharedi cauda magistri. Sed ruffum atqꝫ alios cedit sua
quecqꝫ iuuentus. Quod quidem valde nefarium. Ut enim. Boe-
tius ait. Non est dignus scientia: qui scientie insurgit p̄cepto-
ri. nec discentis interest probris ⁊ contumeliis regentem affi-
cere. hic Diogenes cynicus (vt. Laertius scribit) Athenas p-
fectus: quum Antisthenem conuenisset: Eumqꝫ ille repelleret.
quippe ex constituto suo neminem recipiebat. Uicit pseueran-
tia sua: Illo siquidem aliquando intendente baculum subiecto
capite cede (inquit) Non enim ita durum baculum reperies: q
me abs te quandiu aliquid dixeris arcere possit. hinc iam audi-
tor illius fact⁹ est. Fugienda sunt vitiosorum consortia. pessi-
ma namqꝫ permixtio est studentibus cum dissoluto improbo. Disci-
pulus venienti magistro assurgat. caput inclinet. eumqꝫ (si iubeat)

eumq; si iubeat assequatur. Erat et secum cedulas vbi lectio-
num dubia scripta sint et preceptorem interroget. Attentus esse
discipulus debeat ad audiendum. Docilis ad intelligendum.
Non sit autem scholasticus discholus. idest a schola discors vel
diuersus: ac diuisus. Discholus enim dicitur qui per vicos. pla-
teas. coponas: lupanaria. spectacula publica. choreas. conuiuia
q; discurrit. Ante omnia grammatice precepta discenda sunt.
per eam nanq; studiorum omnium liberalium possessio iucunda
redditur. Unde et M. Tullius (teste etiam. Quintiliano) artis
grammatice diligentissimus fuit. Et in filio (vt epistolis appa-
ret) Recte loquendi asper quoq; exactor est, nam grammatica que-
dam professio est: que nisi oratoris futuri fundamenta fideliter
fecerit quicquid superstruxeris corruet: necessaria pueris iucun-
da senibus. et que vel sola omni studiorum genere plus habeat o-
peris q; ostentationis. Hinc grammatices amor et vsus lectio-
nis non scholarum temporibus. sed vite spatio terminatur. vt
idem Quintilianus ait. Rhetorice quoq; lepos omnino habe-
ri debet nam eloquentie studiosi (vt Cicero scribit) tenere pos-
sunt hominum cetus. mentes allicere: voluntates impellere quo
velint et vnde velint deducere. hac enim cohortamur: hac per-
suademus. hac consolamur afflictos. hac cupiditates iracundias-
q; restinguimus. hec nos vrbium societate deuinxit. hec a vita im-
mani et fera homines segregauit. Nichil enim admirabilius q;
res splendore illustrata verborum sententiarumq;. Prudentis
quoq; discipuli est sodalem habere: nubila nanq; existente for-
tuna diligenter eum fouebit. Egrenteq; morbo sedulum se ex-
hibebit. Optime valitudinis tempore libellis vicissim gaude-
bunt et iocis quibusdam. plurimum demq; alter alteri confert.
Pecunia parce impendi debet. illa quippe deficiente ipsam non
sine pudore patriam repetere opus esset. Quidam vero haben-
di quos doceas. alios nanq; docere est proprie facultati indul-
gere. vt Boetius asserit. hinc Seneca etiam epistola vii. inquit
Cum his versare q te meliores facturi sunt. Illos admitte quos
tu potes facere meliores. Mutuo ista fiunt, et homines dum do-
cent discunt. Preterea non debet discipulus magistro presente
licet summa familiaritate coniunctus (nisi iussus) qd dicere. Qui
.n. moderatur labia sua prudentissimus est: vt sapiens ait. Hinc
Zeno philosophus inepta plura loquenti adolescentulo. Iccirco

(inquit) aures habemus duas. et os vnum vt plura audiamus loquamur pauca. Nemo autem stultus tacere potest. vt solon. ait. Et fabius inquit. Stultus quoque si tacuerit sapiens reputabitur: et si compresserit labia sua intelligens. Velit autem discipulus ac debet vbicunque preceptoris laudes referre. sic enim et preceptori et audientibus gratior fiet.

¶ Preceptoris officium. Tit. xix.

Illos admitte quos tu potes facere meliores inquit Seneca epistola. vii. Cedit enim discipulus magistrum (vt ait Hieronimus) Si per negligentiam suam precepta eiusque laborem disperdat. vtque docet Quintilianus. Steriles nullo labore vincuntur. Hinc Pythagoras (teste Gellio li. i.) Deinceps familias successionis eius a principio adolescentes qui sese ad discendum obtulerant per nature indicia periculabatur. i. mores naturasque hominum coniectatione quadam de oris et vultus ingenio: deque totius corporis filo atque habitu sciscitabatur. Cum qui exploratu ab eo idoneusque fuerat recipi in disciplinam statim iubebat. Hieronimus preterea in aureola sic. Magister quoque discipulum corrigit. quem ardentioris cernit ingenii. nam medicus si curare cessauerit desperat. Sed ne glorieris quod multos discipulos habeas. filius dei docuit in iudea. et. xii. tantum apostoli illum sequebantur. phariseorum autem doctrine omnis populus applaudebat. Nullius personam accipias quantumcumque sit potens vel nobilis: si peccauerit corripe eum. Vera enim amicitia que sentit dissimulare non debet. Sicut victoria domini triumphus seruorum sic magistri erudicio discipulorum profectus. nisi enim caput sanum sit omnia membra erunt in vicio. Loquuntur que nesciunt, docent que non didicerunt. Magistri fiunt cum discipuli ante non fuerint. Sed nec ad scribendum cito prosilias et leui ducaris insania. multoque tempore disce quod doceas. Conuersatione tua magis quam sermone proficiant. Re uera nichil fedius peptore furioso. qui dum debeat esse mansuetus et eruditus: econtra torto vultu trementibus labiis rugata fronte: effrenatis conuiciis facie inter pallorem ruboremque variata: clamore perstrepit et errantes non tam ad bonum trahit quam ad malum seuitia sua precipitat. Quintilianus vero lib. ii. Maior adhibenda tamen cura est vt teneriores annos ab iniuria sanctitas docentis custodiat: et ferociores ab licentia grauitas deterreat. Sumat igitur ante omnia parentis erga disci-

pulos suos animum: ac succedere se in eorum locum (a quibus
liberi sibi tradantur) existimet. Ipse nec habeat vitia nec ferat.
Non austeritas eius tristis: nō dissoluta comitas: ne inde odiū
hinc contemptus oriatur. plurimus ei de honesto ac bono ser-
mo sit. nam quo sepius monuerit: hoc rarius castigabit. Mini-
me iracundus: nec tamē eorū (que emēdata erunt) dissimulator.
Simplex in docendo: patiens laboris: assiduus potius ꝙ immo-
dicus. Interrogantibus libenter respondeat: nō interrogātes
percontetur. In emendato (que corrigenda erunt) non acerbus
minimeqꝫ contumeliosus. nā id quidem multos a proposito studē-
di fugat: ꝙ quidā sic obiurgant: q̄si oderint. Ipse aliquid immo mul-
ta quottidie dicat: que secum auditores referant. licet enim satis
exemplariorum ad imitandum ex lectione suppeditet: tamē vi-
ua illa (vt dicitur) vox alit plenius: precipueqꝫ eius preceptoris
quē discipuli (si modo recte sunt instituti) et amant: et verentur:
Vix autem dici potest: quanto libentius imitemur eos quib⁹
fauemus. Sed se quoqꝫ preceptores intente ac modeste audiri
velint. Pueros adolescentibus permixtos sedere non placet mi-
nam etiam si vir talis (qualem esse oportet) studiis moribusqꝫ
prepositus modestiam habere potest: etiam iuuentutem: tamē
vt infirmitas ab robustiorib⁹ separanda est. et carendum non so-
lum crimine turpitudinis: verum etiam suspitione. At si quis
ē q̄ flagitia manifesta i eligēdo filii preceptore nō vitet: Iā huic
sciat cetera quoqꝫ (que ad vtilitatem iuuētutis compōere cona-
mur) esse sibi hac parte omissa superuacua. Iucundus tum ma-
xime debet esse preceptor: vt (qui natura sūt asperi) molli manu
leniantur. laudare aliqua: ferre quedam. Facto silentio vnum a-
liquem quod ipsum imperari per vices optimum est: constitue-
re lectorem: vt protinus pronuntiationi quoqꝫ assuescant. Pre-
ceptor frequenter interrogare debet: et iudiciū discipulorū ex-
periri. nam quid aliud agimus docendo eos: ꝙ ne semper docen-
di sint. Imbecillibus tamen ingeniis sane sic obsequendum sit:
vt tantum in id (quod vocat natura) ducantur. ita eni (quod soli
possunt) melius efficient. Nullum preterea magister expectare
vltra debiti temporis spacium debet. Ille enim desidior
fieret: secus autem maturius festinabit. Et licet in scholis rigi-
dus esse debeat: ingressu tamen affabilis erit. Pueris vultum
benignum prebeat: parentibusqꝫ eorum benigniorem affatum:

docendiq; aditum spondeat begninissimum. sic enim non solum puerorum corda mulcebit: verum etiam a parentibus pecuniā facilius exiget. nam (ut Cicero in officiis ait) difficile dictu ē quantopere conciliet animos comitas affabilitasq; sermonis. Ludendi spacium tempestive concedat. nam relaxare animi: et dare se iucunditati volunt. Mouendiq; tamen caueant intemperantiam: meminerintq; verecundie: ne voluptate elati in aliquam turpitudinem dilabantur. Molles caute eiiciat: ne ceteri quoq; inficiantur. Nam alter alterum in vitiis trudimus: inquit Seneca: Malignusq; comes quamuis cādido et simplici rubiginem suam affricuit. Unumq; exēplum luxurie multum malifacit. Socrati, Platoni et Lelio excutere mentem suam dissimilis multitudo potuisset. Nos enim ipso teste philosopho: Quia magis ad voluptates cliui sumus idcirco facilius ad intemperantiam q̄ ad modestiam inclinamur.

¶ Preceptoris contubernium utile esse. Ca. xx.

Zenonem Cleantes (inquit Seneca epistola. vi.) non expressisset: si eum tantūmodo audiisset. vite eius interfuit. secreta pspexit. obseruauit illum: an ex formula sua viueret. Plato et aristoteles et omnis in diuersum itura sapientum turba plus ex moribus q̄ ex verbis Socratis traxit. Methrodorum: et Hermarchum. et Polienum magnos viros non schola Epicuri. sed contubernium fecit. Boetius quoq; discipulos admonet: si possint cū preceptore cohabitent. magis .n. ita castigantur. eumq; sepius interrogare poterunt. Et Hieronymus in aureola inquit. Nec te ipse doceas: nulla ars absq; magistro discitur. Festino igitur gradu pergamus ad magistros: et eorum teramus limina. Seneca idem epistola. vii. Cum his versare: qui te meliorem facturi sunt. Marcus. Tullius in. Lelio. Ego autem a patre, ita eram deductus ad Sceuolam: sumpta virili toga: ut quod possem et liceret a senis latere nunquam discederem. Ita multa ab eo prudenter disputata. multa etiam breuiter et commode dicta memorie mandabam. fieriq; studebam eius prudentia doctior.

¶ Vocum propetas. Cap. xxi.

Ex Donato.

Homonyma dicuntur q̃ vna appellatõe plura signt. Ut nepos Acies.

Synonyma vel polyonyma dicuntur plura idem significãtia. Ut terra humus tellus, ensis mucro gladius.

Alter de duobus dicitur.

Alius de multis.

Quis et hic pronomina prepositiua sunt.

Is et idem subiunctiua:

Hic hec hoc demonstratiuum ẽ notat enim rem presentem.

Is ea id: relatiuum est: nam rem absentem significat.

Ad amicum vado

Apud amicum sum.

Forma immobilis ẽ et naturalis.

Vultus mouetur et fingitur.

Ter. in and. forma et vultu.

Sosia adeo modesto adeo venusto vt nichil supra.

Modestus ad probitatem vultus et morum pertinet.

Venustus ad naturam corporis.

Damnum rei est.

Malum ipsius hominis.

Teren. in and. quid facias illi q̃ dederit damnum aut malum.

Segnitia ad agendum dicitur.

Secordia ad considerandum.

Ter. in and.

Nihil loci ẽ segnitie neq̃ secordie.

Exanimus est perturbatus.

Exanimatus mortuus dicitur.

Solicitudo est que inheret mẽtibus.

Solicitatio que ab alio fit.

Oramus que bona sunt.

Supplicamus in aduersis vel cum lacrymis.

Expectamus tã bona q̃ mala.

Speramus bona:

Corã ad certas psonas refert.

Palã ad oẽs. Corã indiget adiectione, palã nõ indiget. nã generaliter dicitur.

Dispicere ẽ deq̃rere cõsilium.

Ter. i and. Jam aliqd dispiciã.

Despicere deorsum aspicere.

Amicus animi est.

Amator vero corporis.

Confidentia interdum ĩ bona significatione, interdũ in mala ponitur.

Fiducia vero semper in bona.

Gaudemus nostris.

Gratulamur alienis.

Sẽpiternũ ad deos. Perpetuum pprie ad homĩes pertinet.

Prudẽs ẽ q̃ intelligentia sua aliquid sẽtit. Sciẽs qui alicui[9] idicio rẽ cognoscit, ergo prudẽs p se: sciens p alios. Teren. ĩ eu. Et prudens et sciens viuus vidensq̃ pereo.

Falsum est fictum mẽdacium.

simile veritati.
·Vanum nec possibile nec verisimile. Teren in eu. Sin falsū aut vanum aut fictum est.
Falsum loqui mendacis est.
·Fictū callidi. Vanum stulti.
Falsis decipimur. fictis delectamur. vana contemnimus.
Expectatio certorum est.
·Spes vero incertorum.
Expectatio propinquarū rerum.
·Spes longinquarum.
Expectatio destinat tempus.
·Spes non destinat:
Ducitur quis ad supplicium.
·Ducitur in leticiam
Cura mētis. Curatiō medicie
Abducimur vnde nolumus.
·Ducimur quo volumus.
Oscula officiorum sunt.
·Basia pudicorum affectuum.
·Suauia libidinum vel amoꝝ
Predicamus vt res sunt.
·Laudam⁹ extollim⁹. Ter. i eu. predicem aut laudem
Statura corpori ascribitur.
·Status ad habitum refert ergo status est scenici, statura longitudo corporis.
Putamus instantia.
·Reputamus preterita.
Credere dubitantis est.
·Certum esse fidentis.
Tacemus consilia.
·Reticemus dolores.
·Obticemus q̄rū nos pudet.
Cōmendamus nos cognitis.

Cōmittimus ignotis. Terē. in eu. Ego me tue cōmendo: et committo fidei.
Inuenire sapientis est.
·Incipere audacis.
·Perficere constantis.
Consilium animi est.
·Factum corporis.
Success⁹ fortūe. hec tria sūt in hominum vita:
Festiuitas indictis
·Facilitas vero i anio: ꝛ factis
Donum diis datur. Munus hominibus.
·Premium viris fortibus
·Donum voluntarium est.
·Premium debetur.
·Munus tā ante factū q̄ post factum datur.
·Premiū nō nisi post factū ē
Insulsus sine sale et sapientia aut sine saltu.
·Fatuus inepta loquens.
Insulsus est corde et animo
·Fatu⁹ v̄bis et dictis. Ter. in eu. fatu⁹ ē. Insuls⁹. tardus.
Ius est quod omnia recta et inflexibilia exigit.
·Aequitas est que de iure mltum remittit.
Ducimus volentes.
·Abducimus inuitos.
Orare est placidos petere:
·Obsecrare iratos rogare.
Ter. i a del. Veit ipsus vltro lachrymās orās: obsecrans.
Torquemus hominem
Extorquemus veritatem.

ex Aulo gellio.

Obnuntiat q malã rẽ nuntiat. Naȝ prope obnuntiare dicũt augures q aliquid mali omi-
nis sceuumqȝ viderint,
Annũtiat qui bonã reȝ nũtiat

Erratio est pecudum.
Error ani ẽ ⁊ loci q erratur.

Circumspicimus presentia
Prospicimus futura.

Ira et ex causa est.
Iracũdia ex vitõ mẽtũ irascẽ.

Ridet q simplicit ridet.
Deridet qui cũ alteri⁹ irrisione et contemptu ridet:

Clemens animo est.
Placidus vultu.

Clemẽs est nullum ledere.
Placidi est arridere omnib⁹

Tristis animo dicitur
Truculentus vultu.

Tristis qui dolet.
Truculentus qui terret

Adiutores in re bona dicũtur
Impulsores in re mala.

Fidus est amicus.
Fidelis est seruus.

Fidi sũ maximis. Fideles sũt norib⁹ negociis. Metuim⁹ eos q nos amãt. Timem⁹ etiã inimicos. Sapis a sapientia.

Ineptis ab ineptia dicitur

Orator est dum rogat.
Exorator quum impetrauerit est etiaȝ orator cui causa defẽdenda mandatur,

Monemus consilio.
Ortamur impulsu.

Agere ẽ aliqd vt necessariũ facere
Agitare voluntarium.

In rem in vtilitatem
Ab re: contra vtilitatem. Ter. in hec ỹ rã ita dii deeqȝ faxint si in rem est Bacchidis.

Expostulatio q̃rela sed prope apõ illum ipsum q peccauerit.
Postulatio querela apõ aliũ de peccante,

Mereri bona dicimus.
Commereri mala:

Scimus magnifesta.
Rescimus oculta

Agit qui iustam rem dicit.
Orat q aĩo demisso precatur vt quasi beneficium prestetur.

Segregari prope a meretrice dicitur
Disiungi ab vxore.

Rescimus ex alio.
Scimus etiã p nr̃aȝ opinionẽ.

¶ Ex Aulo Gellio.

Maspiter mars pater:
Diespit Iupit dieiȝ lucis pat.

Annales oĩo id sũt q historie.
Historie non oĩo id sũt quod annales. Cũ is vtrũqȝ sit reruȝ gestarum narratio.
Historias esse aiunt reruȝ gestarum vel expositionem vel demonstrationem.
Annales vero ee quum res gẽste plurimum annorum obseruato cuiusqȝ ãni ordine ⁊ deinceps componuntur.

Diarium quod grece ẽr quũ nõ p annos sed p dies singulos res gestr scribuntur.

Offendere significat icurrere in aliquid: et incidere.

Deffēdere auertere atq̃ depellere. Q: Claudius a pinis hostes defendebant facillime.

Quartum consul tēp⁹ assignificat: et ter ante factum.

Quarto consul locum assignificat: ac tres ante factos.

Populus oēm ptem ciuitatis omnesq̃ ei⁹ ordines ɔtinet.

Plebs vero ea dicitur: i q̃ gētes ciuiū patritie non insunt.

Die quarto de pterito dicim⁹.

Die quarte aut die quarti (que pro aduerbio copulate dicta sunt) de futuro dicimus.

Mentitur qui non fallitur. sed alterum fallere conatur.

Mēdatium dicēs ipse fallitur.

Cum populo agere est rogare quid populuȝ quod suffragiis suis aut iubeat, aut vetet,

Cōtionem cuȝ populo habere est verba facere ad populum sine vlla rogatione:

Preda dicuntur corpora ipsa rerum que capta sunt.

Manubie vero appellate sunt pecunia a questore ex venditōe prede redacta.

Templa appellabantur loca q̃ per augures cōstituta in quib⁹ senatusc̄ōsultū fieri iure poterat: secus eni iustuȝ non fuisset,

Nec omnes edes sacre templa erant: ac ne edes quidem veste templum erat.

Properat ille qui vnum quid mature transigit,

Festinat ille qui multa simul icipit nec̄ ꝑficit. Dicitur autē festinare q̃si fessum esse. Naȝ q̃ multis simul rebus ꝓperādis defessus est) is iam non properat: sed festinat:

Rhytmus .i. modulus:

Numerus ordo pedum dicitur

Melos .i. modulatio cantus,

Intolerantia est quum iniurias (que sunt ferende) non tolleramus: nec̄ ferimus,

Incontinentia est: quum a quibus reb⁹ voluptatibusq̃ nos tenere debemus nō tenemus.

Vani proprie dicuntur non (vt vulgus dicit) decipientes aut hebetes aut inepti, sed vt veteꝝ doctissimi dixerunt mendaces et infidi: et leuia inaniaq̃ pro grauibus et veris astutissime componentes,

Stolidi autem vocantur non tam stulti et excordes: quaȝ tetri et molesti et illepidi.

Porcetra que semel peperit dicitur.

Scrofa vero que sepius.

Matrona dicta est proprie: q̃ in matrimonium cum viro cōuenisset, q̃ eo matrimonio maneret etiaȝ si liberi nondum nati forent, dictaq̃ ita a matris nomine: non adepto iam. sed cum spe ⁊ omine mox adipiscēdo,

Unde ipsū q̃ȝ matrimoniū di

Mater autem familias appel=

lata est ea sola: que in mariti manu: mancipioque aut i eius in cuius maritus manu mancipio esset: quoniam nõ in matrimonium tantum. sed in familiam quoque mariti et in sui heredis locum venisset.

Vena est conceptaculum sanguinis mixti / confusique cum spiritu naturali. in quo plus sanguis est. minus spiritus. Arteria est conceptaculum spiritus naturalis mixti / confusique cum sanguine in quo plus spiritus e: minus sanguinis. Pulsus autem est intentio motus. et remissio in corde et in arteria: naturalis. non arbitrarii. Vel aliter pulsus est subsultio et palpitatio vel ebullitio vene et arterie.

¶.3. ¶ Ex Asconio pediano.

Templa esse dicunt singulorum locorum diis attributorum. Delubra loca esse multarum ediu sub vno tecto a diluuio pluuie munitarum. Alii delubra dicunt ea templa: in quibus nunc delubra corporum abluendorum more dodonei iouis sãt appollinis delphici. i quorum delubris lebetes tripodesque visuntur. Subsellia tribunalia sunt triumuirum questorum. et huius modi minora iudicia exercentium. qui non in sellis curulibus. nec tribunalibus. sed in subsellijs considebant. Dies femin/no genere temp⁹. et ideo diminutiue diecula dicitur breue tempus et mora. Dies horarum. xii: generis masculini est. Unde hodie dicimus quasi hoc die. Oppugnare inimici et hostis officium est. Prodere grauis quũ ad eos qui amici esse debent refertur hoc verbum. Aperte ad verba pertinet nõ obscura. Palam ad presentium multitudinem et qlitatem freqntis loci intelligitur aliquid argumentis. Animadũtit sensib⁹ presenti animo vtentibus. Argumentari est argumẽtis vti ad rem probandam. Dicere est amplificatione vti ad rem. ad delectandum / commouendumque oratorem oratione perpetua. Nefandum est non fandum. Nefarium quod sacra poluit. farrepio solita celebrari. ergo nefarii sacrilegi. Taciensis vna romanorũ tribus. a Tacio rege. Ramnes altera. ab romulo: Luceres alia a luco more siue lucretio. siue a luco quẽ lucũ asylũ vocauerat romulus. Improbus contra leges. Inofficiosus contra merita. Inhumanus contra pietatem.

¶.4. Ex Macrobio

C. 4° ex Macrobio · de prudentia · fortitudine · temperantia · de iustitia

Prudentie est ad rationis normamque cogitat · queque agit vniuersa dirigere ac nichil preter rectum vel laudabile facere.

Prudentie insunt: ratio: intellectus circunspectio prouidentia · docilitas · cautio.

Fortitudinis est animum supra periculi metum agere nichilque nisi turpia timere, tolerare fortiter vel aduersa vel prospera. Fortitudo prestat magnanimitatem fiduciam securitatem magnificentiam constantiam tollerantiam firmitatem.

Temperantie est nichil appetere penitendum in nullo legem moderationis excedere, sub iugum rationis cupiditatem domare. Temperantiam sequuntur modestia verecundia abstinentia castitas · honestas moderatio · parcitas sobrietas pudicicia,

Iusticie est: seruare vnicuique quod suum est. De iustitia veniunt innocentia amicicia concordia et pietas · religio · affectus · humanitas: His virtutibus vir bonus primum sui: atque inde reipu. rector efficitur,

Moral' philosophia est que docet morum elimatam perfectionem,

Naturalis que de diuinis corporibus disputat

Rationalis quum de incorporeis sermo est: que mens sola complectitur. Hae sunt totius philosophie tres partes,

Festi dies dicati sunt diis festi, ii sunt sacrificia · epule · ludi · ferie,

Profesti hominibus ob administrandam rem priuatam: publicamque concessi,

Intercisi deorum: hominumque communes sunt.

Fastidies sunt quibus licet fari pretori · tria verba solennia · do: dico: addico ·

Nefasti dies contrarii sunt fastis ·

Comitiales sunt quibus cum populo agi licet.

Comperendini quibus vadimonium licet dicere.

Stati qui iudicii causa cum peregrino instituuntur.

Preliares autem oes quibus fas est res repetere: vel hostem lassare.

Nux iuglans ab iuuando et a glande dicta existimatur. Uel iuglans quasi iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet que sunt suauiore sapore quam glans est · hunc fructum iouis glandem appellauerunt.

Nux · Auellana seu prenestina que eadem est ex arbore est: que corylus dicitur, hanc autem nucem greci ponticam vocant.

Nux castanea vocantur et hera cleotica.

Nux grecs est que et amygdala dicitur, sed et thasia eadem nux vocatur.

Nux mollusca vulgo persicum appellatur.

Et mollusca nux dicitur quia ceteris omnibus nucibus molli

oꝛ ſit.

Nuces et mala ſic diuidunt: vt nuces dicat omne pomū: quod foris duro tegatur: et intus h; quod esui eſt.

Malum vero quod foris habeat q̄d eſt esui, et durum int⁹ includat. Secundum hāc diffinitionem perſicum quod

Sueuius poeta iter nuces numerat, magis erit inť mala numerandum.

¶ Ex Rhetoꝛicis Ciceronis.

Uirtus eſt affectio animi conſtans conueniensq; laudabiles efficiens eos in quibus eſt. Et ipſa per ſua ſponte ſeparata et vtilitate laudabilis.

Uirtus eſt animi habitus nature modo: atq; rationi conſentaneus. Habet autē pres q̄ttuoꝛ. Prudentiam. Juſtitiā. Foꝛtitudinem. Temperantiā. Prudētia eſt rerum bonarum: ⁊ malarum ſcientia. Partes eius: memoꝛia. intelligentia. puidentia.

Memoꝛia eſt p quam animus repetit illa que fuerunt.

Intelligentia eſt: per quam ea perſpicit que ſunt.

Pꝛouidentia per quā futurū aliqd videtur anteq̄ factum ē.

Juſticia eſt habit⁹ animi communi vtilitate conſeruata: ſuā cuiq; tribuens dignitatē. Ei⁹ partes: relligio. pietas. gratia vidicatio. obſeruantia. veritas.

Religio eſt q̄ ſuperioꝛis cuiuſdam nature (quam diuinā vocant) curam cerimoniāq; affert.

Pietas eſt p quā ſanguie cōiūctis patrieq; beniuolis officiū et diligens tribuitur cultus.

Gratia eſt: in qua amicitiarū et officioꝛum alteri⁹ memoꝛia et remunerandi voluntas continetur.

Uindicatio eſt: per quā vi ⁊ āt iniuria ⁊ oīno omne q̄d obſcurum eſt defendendo aut vlciſcendo pꝛopulſat.

Obſeruantia eſt per quam homines aliquā dignitatē antecedētes cultu q̄dā ⁊ hōre dignāt.

Ueritas eſt per quā immutata ea que ſunt: aut ante fuerunt. aut futura ſunt dicuntur.

Foꝛtitudo eſt conſiderātā periculoꝛum ſuſceptio: et laboꝛum perpeſſio. Eius partes magnificentia. fidentia. patientia. pſeuerantia ſunt.

Magnificentia ē rerū magnarum et excelſarū cū animi ampla quadam ⁊ ſplendida pꝛopoſitōe cogitatō atq; adminiſtratō.

Fidentia eſt per quā magnis et honeſtis in rebus multū ipſe animus in ſe fiducie cum certa ſpe collocauit.

Patientia eſt honeſtatis āt vtilitatis cauſa rerum arduarum ac difficilium voluntaria: ac diuturna perpeſſio.

Perſeuerātia eſt in ratione bñ-

cōſiderata/ſtabilis/et perpetua permanſio,

Temperantia/eſt rationis ī libidinē/atq; in alios nō rectos impet⁹/animi firma/et moderata dominatio. Eius partes Cōtinentia. Clementia. Modeſtia.

Cōtinentia/ē p̄ quā cupiditas conſilii gubernatione regitur.

Clementia/ē p̄ quā ai temere ī odium alicuius inuentionis ɔcitati/comitare retinentur,

Modeſtia ē per quā pudor honeſtus/claram et ſtabilem cōparat auctoritatem,

Sunt multa que nos tum dignitate tum q; fructu ſuo ducūt q̄ in genere eſt gloria dignitas āplitudo amicitia.

Gloria/eſt frequens de aliquo fama cum laude.

Dignitas/alicuius/eſt honeſta et cultu et honore et verecūdia digna auctoritas,

Amplitudo/ē potentie aut maieſtatis aut aliquarum copiarꝫ magna habundantia;

Amicitia/eſt voluntas erga aliquem/bonarum rerum illi⁹ ipſius cauſa/quem diligit cū ei⁹ pari voluntate,

¶ Ex Tuſculanis queſtionibus Ciceronis,

Cernimus/oculis

Videmus/aio: Cicero. Nos. n ne nūc quidem oculis cernim⁹ ea que videmus.

Virtus/ex viro appellata ē viri aūt/p̄pa maxie eſt fortitudo.

Sapientia/ſanitas eſt animi.

Inſipientia/eſt inſanitas q̄dā ai q̄ ē iſania/eadēq; dementia.

Furor/eſt mētis ad oīa cecitas.

Aegrotatio/in corpore eſt.

Aegritudo/ī aio. Eſt eni animi aduerſante ratione contractio.

Metus/opinio eſt magni mali impendentis

Aegritudo/eſt opino mali magni preſentis.

Voluntas/eſt que quid cū ratione deſiderat.

Libido/eſt cupiditas vel appetētia effreranda: q̄ i oib⁹ ſtultis iuenitꝛ eſt. n: aduerſus rationē incitata vehementius.

Gaudiū dicitur quū ratione aius mouetꝛ vt placidō atq; ɔſtāter, Letitia/eſt ſine rōe ai elatō nā cū rianiter/ꝛ effuſe aīus exultat tū illi letitia geſtiēs vel nimia dici pōt et ɔfuſa hilaritas,

Aegritudini ſubiiciuntur. Inuidentia emulatio obtrectatio miſericordia angor. Luctus. meror erūna dolor lamentatio ſollicitudo moleſtia afflictatō deſperatio/et ſi qua ſunt de genere eodem,

Inuidētia/eſt egritudo ſuſpecta/ɔpꝛ alterius res ſecūdas q̄ nihil noceāt iuidētiū. Nā ſi quis doleat eius reb⁹ ſecūdis a q̄ ipſe ledatur nō recte dr inuidere vt ſi hectori agamenon:

Aemulatio/dupliciter dicitur.

Est.n.hoc nomen et ĩ laude et in vitio: nam imitatio virtutis/ emulatio dicitur. et tūc laudis est/ Est item emulatio egritudo: si eo quod quis cōcupierit) alius potiatur ipse careat,

Obtrectatio est ea quā ītelligi zelotypiam volo) Aegritudo ex eo q alter quoq potiatur eo quod ille ipse concupierit.

Misericordia est egritudo ex miseria alterius iniuria laborantis. Nemo enim parricide āt proditoris supplicio misericordia commouetur,

Angor est egritudo premens.

Luctus egritudo ē ex eius qui charus fuerit interitu acerbo.

7 Meror egritudo flebilis

8 Erumna egritudo laboriosa.

9 Dolor egritudo crucians.

10 Lamtatō egritudo cū eiulatu.

11 Sollicitudo egritudo cum cogitatione,

12 Molestia egritudo pmanens.

13 Afflictatio egritudo cuz vexatione corporis.

14 Desperatio egritudo sine vlla rerum expectatione meliorum.

Metui autem subiecta sunt pigritia pudor terror timor pauor examinatio conturbatio formido;

Pigritia met⁹ ē ɔseq̄ntis laboris; Terror met⁹ cōtingēs ex q fit vt pudorem rubor: sic terrorem pallor et tremor et dentium crepitus consequatur,

Timor metus mali appropinquantis.

Pauor metus mentem de loco mouens. ex quo illud Ennii.

Tum pauor michi sapientiaz omnem ex animo expectorat.

Examinatō metus subseq̄ns & quasi comes pauoris.

Cōturbatō met⁹ excutiēs cogitata. Formido met⁹ permanēs;

Voluptati subiecta sunt malivolentia letans malo alieno delectatio iactatio et similia.

Maliuolētia ē voluptas ex malo alteri⁹ sine emolumēto suo.

Delectatio voluptas suauitate auditus animum deliniens et qualis est hec aurium tales sūt occulorum & tactuū et odorationum et saporum. que sunt omnes vnius generis ad pfundendum animum tanq̄ illi q̄ facte voluptates.

Iactatio est volupta gestiēs & se efferens insolentius.

Libidini subiecta sūt ira excādescentia odium inimicitia discordia indigentia desiderium: et cetera eiusmodi.

Ira est libido puniendi eius q̄ videatur lesisse iniuria.

Excandescentia ira est nascēs ex modico q existens.

Odium ira inueterata:

Inimicitia ira vlciscendi tempus obseruans:

Discordia ira acerbior intimo

odio/et corde concepta,
Indigentia/ libido inexplebilis.
Desideriũ/libido eius qui nõdum adsit videndi,
Avaritia/est opinio vehemens de pecunia q̄si valde expetēda sit inherens et penitus insita,
Facilitas/i bōis rebus ē q.s. alii ad alia bona sunt aptiores,
Proclivitas/in malis ē rebus lapsio.
Morbus/appellatur toti⁹ corporis corruptio.
Aegrotatio/morbus cũ imbecillitate:
Vitium/dicitur/quum partes corporis inter se dissident. ex q̄ pravitas membrorũ distortio deformitas.
Sanitas/aĩ dicit͛. quū eius iudicia: opinionesq̄ cõcordant.
Insanie ut dixit. Ennius initium est color: vox oculi spirit⁹ impotentia dictorũ atq̄ factorum. que partē habent sanitatis.
Pulchritudo/corporis est q̄dã apta figura membrorum cũ coloris quadam suavitate.
Perturbatio/est adversa ratõe contra naturã animi cõmotõ.
Sapientia/ est rerum divinarũ et humanarũ scia/cognitioq̄ q̄ causa cuiusq̄ rei sit, ex q̄ efficitur ut divina imitetur humana oia inferiora virtute ducat,
Ridere concessum est.
Cachinatio vituperatur.
Gaudere decet
Letari/non decet,
Spes/est boni expectatio.

Metus/mali expectatio.
Fidētia/i. firma animi cõfisio.
Scientia/q̄dã est et opinio gravis/non temere assentiens,
Bonus vir/dicitur oibus virtutibus instructus et ornatus,
Beatus/dicendus est qui sit in bonis nullo adiũcto malo. Beata aũt vita virtute conficitur,

¶ Ex Vegetio de re militari.

Alares/equites dicunt ab eo q̄ ad similitudinẽ alarũ ab utraq̄ parte protegant acies. veteres nunc vexillationes vocantur a velo quia velis hoc ē flãmulis utuntur. Nunc autem. i. tempore ipsius Vegetii:
Exercit⁹/ex re ipsa/atq̄ opere exercitii nomẽ accepit. ut ei nũq̄ liceret obliuisci/ad quid vocabatur.
Legio/ab eligẽdo appellata ē. q̄ vocabulum/eorũ desiderat fidem atq̄ diligentiã quibus milites probantur, in singulis autem legiõibus romanorum sena milia. interdum amplius militare consueverunt,
In unaq̄ legiõe decem cohortes esse debebant, habebat aũt peditum sex milia, Equites. dccxxxii. Minor enim numer⁹ armatorũ in una legiõe esse nõ debebat.
Maior tamen interdum esse cõsueuit.
Tribunus/vocatus est a tribu tribuendoq̄ iure, preerat enim militib⁹ quos ex tribu primus Romulus legerat,

D iii.

Tessari dicebātur qui tessaram p cōturbernia militū nūciabant.

Tessara āt dicebatur preceptū ducis quo vel ad aliqđ op⁹ vel bellū mouebatur exercitus,

Candidati milites erant prīcipales q priuilegiis mūiebātur,

Centuriones erāt qui sigulas curabant centurias,

Decani erant qui decez militibus prepositi:

Magistri militum non tantuz binas legiones. sed et plures numero gubernabant,

Centuria vel manipulus inter pedites appellabatur

Turma vero int eqtes dicebat habebat quē vna turma equites .xxxii:

Decurio qui preerat turme turme dicebatur,

Tubicines ad bellum vocant milites rursūq receptui canentes reuocant,

Cornicines ⁊ bucciatores quotiens canunt: non milites: sed eorum signa obtemperant ad nutum aut quum mouenda āt iam mota figenda sunt:-

Tuba q directa ē appellatur.

Buccina que ī semetipsaz ereo circulo flectitur,

Cornu quod ex uris agrestibus argento nexum temperatum arte et spū canētis flatu emittit auditum per hec autem tria in dubitatis sonis agnoscit exercitus vtrū stare vel progredi an certe regredi oporteat vtrū longe prosequi fugiētes an receptui canere,

Sarisse longissimi conti erant.

Testudo de materia vel tabulatis cōtexitur que ne exuratur īcendio coriis vel ciliciis centonibusq vestitur hec itrinsecus accipit trabē que adonco prefigitur ferro appellaturq: Aries: vel q durissimā frontem hz: que subruat muros vel q more arietum retrocedat vt cum impetu vehementius feriat Testudo autem ad similitudinem vere Testudinis vocabulum sumpsit naz sicut illa modo reducit modo profert caput: ita machinamētum interdum reducit trabem interdum exerit: vt fortius cedat,

Plutei dicuntur qui ad similitudinem cassidis cōtexuntur e uimine et ciliciis vel coriis proteguntur. ternisq rotulis; quarum vna in medio due in capitibus opponuntur: in quamcūq partem volueris admouent more carpenti. quos obsidētes applicant muris eorumq munitione protecti sagittis siue fūdis vel missilibus defensores omnes de propugnaculis ciuitatis exturbant. vt scalis scendēdi facilior prestetur occasio,

Agger ex terra lignisque extollitur contra murum. de quo tela iactantur,

Malleoli velut sagite sunt; et

(vbi adheserit quia ardētes veniunt) vniuersa conflagrant.

Phalarica autem admodū haste valido preficitur ferro. Inter tubum etiam hastile sulphure resina: bitumine: stupis que conuoluitur: īfuso oleo, qđ incendiarum vocant. que baliste impetu destinata prerupto munimine ardens figitur ligno: turriamque machinam frequenter incendit.

Telenō dicit̄ qñ ēs vna trabs iterraz prealte defigitur. cui in summo vertice alia transuersa trabs longior dimensa medietate cōnectitur eo libramento vt si vnum caput depresseris: alterum erigatur: in vnoq3 capite cratibus siue tabulatis cōtexitur machina in qua pauci collocātur armati: tunc per funes vno actracto: depressoque altero capite eleuati imponūtur in murum.

Exostra pōs dicit̄ qui de turre lignea rotis ducta: murisque appropinquata in murum repente perducitur.

Balista funib9 neruis chordisque tēditur. que quanto prolixiora brachiola habuerit: hoc ē quanto maior fuerit tanto spicula longi9 emittit, que si iuxta artem mecanicam temperet̄ et ab exercitatis hominibus (q mensuram ei9 ante collegerint) dirigatur penetrat qđ cumque percusserit.

Onager autez dirigit lapides. sed pro neruorum crassitudine et magnitudīe saxorū pondera iaculatur, nam quāto maior fuerit tāto maiora saxa fulminis more ptorquet his duob9 generibus nulla tormentorum species vehementior inuenitur.

Scorpiones dicebāt quas nūc manubalistas vocant: ideo sic vocati q paruis / subtilibusque spiculis inferant mortem:

Venetus color marinis est fluctibus similis.

Pila missilia erant quibus vtebatur pedestris exercitus: ferro subtili: trigono prefixa nouem vnciarum sine pedali. q ī scuto fixa non possent abscindi. et loricam scienter: ac fortiter directa facile prorumpebant. cuius generis apud nos iaz rara sunt. hec ex: Vegetio. Modestus autem ait Pilum mai9 vocari missile qđ erat ferro triangulo vnciarum nouē. hastili pedum quinque semis. suoque tēpore spiculū dicebatur ad cui9 iactū exercebantur pcipue milites vocari missile quod erat ferro triangulo vnciaꝝ nouez hastili peduz quinque semis suoque tēpore spiculum dicebatur: ad cuius iactum exercebantur precipue milites quod arte et virtute directuz 7 scutatos pe-

ex Capro

dites et loricatos equites sepe transuerberabat, Alterum vo pilum minuserat ferro vnciarum quinque hastili trium pedum semis quod tunc vericulum: Nunc verutum dicitur. Nunc autem tempore ipsius modesti intellige:

¶ Ex Capro.

Circiter ad numerum refertur.
Circum ad locum.
Circa ad tempus.
Tunc temporis aduerbium
Tunc ordinis est:
Fidus amicus.
Fidelis famulus dicitur
Cognoscimus ignota et inuisa.
Agnoscimus que nobis exciderant.
Similis illius ad mores refert
Similis illi ad vultum.
Collactaneus est eisdem mammis educatus,
Collacteus est qui vno eodemque lacte educatus est:
Suscipimus ad animum et mentem refertur: vt susceptum perfice munus.
Succipimus corpore, vt succipiunt famule collapsaque membra.
Accidit aliquid aduersi.
Contingit aliquid pulchri.
Inuidus qui inuidet.
Inuidiosus qui inuidiam substinet,
Vortex fluminis est:
Vertex capitis.
Pauperies damnum est:
Paupertas ipsa conditio.
Mamme hominis sunt.
Hubera sunt pecudum.
Precor prospera
Imprecor tetra:
Sanguis dum manet est.
Cruor effusus est:
Sumimus ipsi.
Accipimus ab alio: sic quum damus dicendum est accipe.
quum permittimus ipsi tollere dicendum est sume.
Pone loci aduerbium est.
Post temporis
Vultus mutatur
Facies permanet.
Mestus animo.
Tristis aspectu dicitur.
Protenus per e: aduerbium locale. idest porro tenus, vt cum protenus vtraque tellus vna foret.
Protinus per i: aduerbium est temporale idest statim:
Hic malus nauis arbor est.
Hec malus frugifera.
Pinnas murorum.
Pennas auium dicimus
Exprobat qui commemorat: que prestitit:
Opprobat qui opprobrium dicit: hoc est vitium.
Primus ex multis
Prior ex duobus dicitur
Ducit vir.
Nubit mulier.
Carcer dicitur in quo homines coercentur.
Carceres vero vnde currus effunduntur,

¶ Ex Pompeio Festo.

Apud et penes in hoc differunt quod apud personam cum loco sit

significat penes personam et dominum ac potestatem, quod trahitur a penitus.

Abgregare est ab grege ducere:

Adgregare est ad gregem ducere

Abalienatus quem quis a se removerit.

Alienatus qui alienus factus est.

Amita patris mei soror: dicta quia a patre amata est. Nam plus sorores a fratribus quam fratres diligi solent. videlicet propter dissimilitudinem personarum

Matertera matris soror quasi mater altera.

Concilium dicitur a populi conventu. Vel a conclamando .i. vocando.

Consilium vel a consulendo dicitur vel quod in unam sententiam plurium mentes consiliant: et conveniant. sed a silentio credibilius dictum putatur quo maxime invenitur.

Canterius hoc distat ab Equo: quo maialis a Verre. Capus a gallo. Vervex ab Ariete. Canterius enim equus est cui testiculi amputantur.

Cuncti dicuntur quidem omnes: sed coniuncti et congregati:

At vero omnes etiam si diversis in locis sint.

Experrectus est qui per se vigilare cepit.

Expergitus ab alio excitatus quem solemus dicere expergefactum

Exercitus est militum Copia· dicitur et homo multis negociis exercitus. sed superius quarti ordinis hoc secundi est.

Exemplum est quod sequamur aut vitemus.

Exemplar quod simile facimus.

Illud animo estimatur. Istud oculis conspicitur.

Ibi dicitur quum locus semel demonstratur.

Ibidem quum sepius.

Monstrum dictum velut Monestrum quod moneat aliquid futurum.

Prodigium velut predictum quod predicat.

Portentum quod portendat.

Ostentum quod ostentat.

Monstra dicuntur nature modum egredientia ut serpens cum pedibus. Avis cum quattuor alis. homo cum duobus capitibus.

Noxia apud antiquos damnum significat. sed a poetis ponitur pro culpa.

Noxa ponitur pro peccato aut peccati pena.

Obiurgatio post turpe factum.

Castigatio vero monitio est ante commissum.

palmites vitium sermenta appellantur quod in modum palmarum virgulas quasi digitos edunt.

palmule appelantur remi. a similitudine manus humane. Posticum hostium in posteriore parte edium. Ceterum antiqui vicinum habitantem ad posterio-

rem partem edium sic appellarunt. Denique et que ante nos Antica et que post nos sunt postica dixit. Etiam dexteram Anticam sinistram posticam sic etiam ea celi ps que sole illustratur que ad meridiem antica utique noiatur que ad septentrionem est postica. Rursumque dividuntur in duas partes orientem et occidentem. Presidium est quod pro utilitate et salute alicuius auxilii gratia pponitur. Subsidium quod post positum est ad subueniendum laborantibus. Properare aliud est aliud festinare. Qui unum mature transigit is properat. Qui multa simul incipit neque perficit is festinat. Quatenus significat que fine sicut hactenus hac fine. Quatinus vero quam. Quam mox significat cito. Mox vero per se significat postea vel paulo post. Regium est quod est ante fuit regis. Regale est dignum rege. Sons nocens. Insons innocens. Secus aliter. Haud secus non aliter. Stirps est numerus significat. Stipes vero fustis terre dfixus. Tuor video. Tueor defendo. At differentiam rerum significat. Ut quum dicimus Scipio est bellator, at M. Cato orator.

¶ Ex Nonio Marcello.

Amare vim habet maiorem. Diligere levius amare. Cicero ad brutum. Sic igitur facies. Et me aut amabis aut quod contentus sum diliges. Alere est victu temporali vitam substinere. Educare autem ad satietatem perpetuam educere.

Meretrix honestioris loci est et questus. nam meretrices dicte sunt qua copiam sui tantum modo noctu facerent. Prostibula que ante stabulum stet quaestus diurni et nocturni causa. Genitrix semper que genuerit nuncupatur. Mater vero aliquando nutricem ponit. Pudet verecundie est. Piget penitentie. Osculum ab ore. Suavium a suavitate dictum. Sacrificare est veniam petere. Litare est propiciare et votum impetrare. Expleri est tantum modo plenum esse. Satiari supra modum. Arcus suspensus appellatur fornix. Arquus non nisi in celo. quem iriz poete dixerunt. Fors est casus temporalis. Fortuna dea est ipsa. Ferus est levus. Ferox est fortis. Faustum est quasi a fauendo dictum. ac pro prospero et propitium. Unde contra infaustum minax et improprium. Festum vero solenniter letum et feriatum. Animus est quo sapimus. Anima quo vivimus. Sine animo anima est debilis. hic animus ad intelligentiam tributus. Vultus est voluntas que pro motu animi in facie ostenditur. Facies oris species. Mussare hominum est occulte quid et oppressa voce loquentium quod celatum velint. Murmurare autem maioris soni est et primi ad tumultum. Potiores oppati sunt gradus. Primores summe queque res. Turpilius in Demetrio Santillo innixa digitis primoribus. Poesis textus scriptorum: ut odyssea vel Ilias homeri: aut Aeneis Virgilii. Poema inventio pars que paucis verbis exprimitur ut in gladiatoribus Ludis homeri. poetica est ars earum rerum.

Diomedes vero sic ait. Poeti-
ca est ficte vereque narrationis
congruenti rhythmo vel pede
composita metrica structura ad
vtilitatem voluptatemque accomo-
data poetice ars ipa intelligit
poema ars pars opis vt tragedia
poesis contextus et corpus
totius operis effecti.
Ut Ilias: Odyssea: Eneis.
Fora neutro genere iudicioz
et litium sedes sunt.
Fori masculino gnē sūt spatia i
nauibus apertiora. Peritus
est plusque doctus. Urbs est edi-
ficiar. Ciuitas In cole. Scius
secum. Cōscius cum alio sci9
est. licet cōsciuz indifferēter po
situm legerimus
Auspitium est auiū conspectō.
et que ex volatu auium signifi-
centur et vocibus.
Augurium autē rerum omniū
coniecturas prudenter ac dili-
genter amplectitur
Monstra et ostenta similiter i
telliguntur: q imminentia mon-
strant et ostendant.
Omen votū ē mentis et vocis.
Unde sacrificantib9 dicit bo
na hrē oiā. i. vt circūstantes et
bōa mente velit. & recta oribus
pferāt. portentū nō solū q por-
tentat: sed qd iā oportet & faci
at in his sigificatōibus: q i au
spiciis et auguriis et extispiciis
ostenduntur. Prodigium autē
semper pessimum est dictū quasi
si porro adigendum.

Virgi: lib: iii. en. Sola nouūdi-
ctūque nefas harpya celeno pro
digiū canit. et tristes denūtiat
iras. Festus ao (vt superius pa-
tuit) scribit prodigium velut p
dicium q predicat.
Iniuria leuior res est quā Cō-
tumelia. pacuuius: patior faci-
le iniuriam: si est vacua a cōtu
melia. Fulmē est telum ipsum
quod iacit. Fulgur ignis qui
coruscat fulie. Unū & fulgetra dr
fulgor. Fulguratū dr fulgure
tactū vel exustū. Iurgiū leuior
res est q lis: si qdē iter beniuo-
los ac ppinqs dissentio vl ptētō
iurgium dicitur. Lis inter ini-
micos dissentio appellatur. Au-
dacia temeritas ē. Audētia for-
titudinis. Merx est species ipa.
Mercatura ē act9 ipse lucri de
merce.
Mercatus autem locus in quo
agitur mercatura. Peius a ma
lo dicitur: qd in vsu ē: et creber-
rime frequentatur. Deterius
ao a bono discernitur: vt mino
ris sit meriti quā illud placet.
Virgi. lib. iiii. ge. Deteriorque
vsus eū ne pdigus obsit Dede
neci. Idē li. viii. Deterior do-
nec paulatī: ac decolor etas.
hec. n. melioribus comparata
sunt. Circus est planicies rotū
da. vt circuitus.
Globus solitas vndique rotūda
vt ē sphera & staminū glomera
pda corpora ipa rex q captūt.
Manubie vero pecunie ex pre-

da vendita redacte.
peruicatia est interdũ bonarũ rerum perseuerantia, pertinacia semper malarum.
Sensus dicuntur qui sentiunt
Sensa que sentiuntur.
Morosa contrariis peruersisq; moribus
Morata bonis moribus.
Morigera aliis morem gerẽs .i. obsequens.
Vegetum incolumen est.
Vigens forte: nã vegetum corporis: Vigens etiaz animi possumus dicere: vt in multis
profesti dies sunt a festiuitate vacui. Festi dies in quibus festa coluntur,
Querere z requirere h' differt ꝙ requirere est diu querere
Specula locus eminens vnde longius inspici potest
Speculum despicientiaz significat. profiteri voluntas est.
Cõfiteri necessitatis. Cice: pro Manlio. hoc ego non solũ 9fiteor: verum etiam profiteor: honestius vel profiteri quam 9fiteri.
Hulcus tecta z clausa malignitas:
Vulnus hians patens:
Turpe leuior res est ꝙ̃ fedum
Tullius d' offi: Luxuria vero cum omni etati turpis: tum senectuti fedissima est.
Dignitas viris
Venustas feis sit attribuenda.
Tul. d. of. li. i. Venustatez mu-
liebrem dicere debemus.
Dignitatem virilem,
Ignosco preteritis
Cõcedo futura. Tulli⁹ ad: Cesarem iuniorem. Quod michi et philipo vacationem dabis gaudeo nã et preteritis ignoscis et Concedis futura:
Despicere grauius est: quã cõtemnere. Tullius in. Verrem Quemq; contempserit: Despexerit:
Cupiditas et cupido diuersa sunt nam cupiditas est leuior. Lucilius: Cupiditas ex homine Cupido ex stulto nunquam tollitur. ꝙ cupiditas pars quedam sit temperatior defluẽs ex cupidine,
Imitatio simplex: z leuior est atq; inuidiam non admittit:
Hemulatio habet quidem imitandi studium sed cum malitie operatione.
Probatum et: Spectatũ vis maioris est
Lucilius. Tuam probatum mi et spectatum adolescentiam:
Bellum z preliuz hoc differũt: ꝙ plia ptes sunt simul belli. hoc est in bello congressiones: Lucilius: Ut romanus populus victus: vi et superatus preliis sepe est multis. Bello vero nũꝙ̃ in quo sunt omnia.
Virgi: li. xi. Infantem fugiẽs media inter prelia belli.
Sustulit exilio comitem.
Euitare plus est ꝙ̃ cauere. Lucilius lib. vi. Quid cauendum

media iter prelia belli. Sustu-
lit exilio comitem.
Euitare est plus q̄ cauere. Lu
cilius lib. vi. Quid cauendum
tibi censerem: quid euitandum
maxime.
Vetustiscere et veterascere q̄d
intersint. Nigidius deplana-
uit. Dicemus que vetustate de-
teriora fiunt vetustiscere. Inue-
terascere que meliora.
Nocens a nefario et impio di-
stare voluit. Tullius de of: lib: ii.
Ut nocens leuius videri possit
Ait enim Nec tamen vt hoc fu-
giendum est: ita habendū ē reli-
gioni contrarium: Nocentem
aliquando et nefariū impiūq̄
defendere.
Mutuum sine vsuris
Fenus cum vsuris sumitur.
Nature capitis est.
Annuere vel nuere narium vel
labiorum:
Nictare oculorum
Innuere est facie significare.
Opprimere maius est q̄ extin
guere. Tullius de amicitia
Quamobrem danda opera ē.
Ne qua amicorū dissidia fiant.
Sin tale aliq̄d euenerit vt ex-
tincte potius amicitie q̄ oppssę
videantur: quasi quod extin
guitur possit reflammari: q̄d op-
primitur: non queat.
Morbus est cum accessu vtiq̄
aut contagii aut temporis.
Vitium est perpetua et insana-
bilis et irreuocabilis causa.
Meminisse omnium ē animan-
tium: vt cibi: potiōis. somni.
voluptatis.
In meōriā redire: seu reuoca-
re q̄d exciderit nisi hoīes posse.
Die quarto temporis preteriti.
Die q̄rta tpis futuri esse volūt.
Qui mentitur ipse non falsus
alter falere conatur.
Qui mendaciū dicit ipse fallit.
vt. P. Nigidius manifestauit
Properare is dicitur qui vnū
quid nature transigit.
Festinare dicitur qui multa si-
mul incipit nec perficit.
Auarus sēp i reprehensione est.
Auidus aūt ab auendo: quod
etiam honeste incipiendo.
Prospicere aduersum videre
dicitur.
Respicere quasi retro aspicere.
Innocens non nocens
Innocens illesus.
Miserari est flere et lamētari.
Misereri miseratione alienis
casibus exhibere.
Multum infinitum est: auarisq̄
applicandum.
Satis finitum est: parcis et sa
continentibus applicādum.
Inniti incūbere est. Virgi. li.
vi: Ille vides pura iuuenis q̄
innititur hasta.
Obniti vero ē contra aduersa
obluctari. Vir. li. iiii. ge. Usq̄
adeo obniti non cedere.
Ergastulū neutro genere cars
El.

ceris locus.
Ergastulus: g'm. custos penalis loci.
Fremere ē magnū sonare. Vir lib. ii. geo: Fluctibus & fremitu assurgens Benace marino.
Frendere est dentem dentibus irascendo quatere. Vir: lib. iii: Dentibus infrendens. de Polyphemo loquens.
Pecuniosi a pecore dicti sunt
Locupletes a possessionib⁹ locorum. olim nanqȝ res erat in locorum possessionibus et ī pecore. vnde pecuniosi et locupletes vocabantur.

Ex tullio de natura deorum.

Physiologia idest nature ratio. Theogonia .i. deorū origo.
Prolepsis appellatur ab Epicuro: que latine anticipatio dicitur: quā ante Epicurum nemo eo verbo nominarat.
Hemarmenem dicunt fatalem necessitatem.
Mantice latine diuinatio dicit
Pietas ē iusticia adūs⁹ deos:
Scitas ē scīa colēdorū deorū.
Religio deorū cultu pio ꝯtinet.
Amicitie nomen ab amore ē dictū
Cometas greci. nr̄i crinitas vocant.
Vene sanguinem continent:
Arterie vero spūm. nā sanguis per venas in omne corpus diffunditur. & spirit⁹ per arterias
Vtreqȝ autem crebre multeqȝ toto corpore intexte vim quandam incredibilitatem artificiosi opis diuiniqȝ testantur.
Pupilla vocatur acies ipsa q̄ cernimus
Palpebre sūt tegumēta oculorū mobilissime tactu. Mūiteqȝ sūt palpebre tāq̄ vallo pillorum.
Mundus est quasi cōmunis deorum atqȝ hominum domus: āt vrbs vtrorumqȝ:—
Physicus. idest naturalis
Sphera est globus ex solidis:
Circulus autem orbis qui cyclus grece dicitur. ē ex planis.
Annua solis cōuersio fit dieb⁹ quinqȝ et sexaginta trecentis: quarta fere diei pre addita.
Annum magnum mathematici nominauerūt. qui tum efficitur quum solis et lune et quinqȝ errantium ad eādem inter se ꝯparationem confectis omnium spatiis est facta conuersio.
Veneris stella infima est quinqȝ errantiū q̄ phosphoros grece. lucifer latīe dr̄. quū āte gredit solē. quū subseqt autē hesperos. ea cursum āno conficit.
Natura Zeno ita diffiniuit. vt eā dicat ignē eē artificiosū ad gignēdū. Saturnū eū eē voluerūt q̄ cursū & cōūsionē spatiorū ac tēporū ꝯtineret. q deꝰ greci id ipm̄ nomē hn̄t. Cronos enī dr̄ q̄ ē idē q̄d spatiū tēporis. Saturnꝰ aūt ē appellatꝰ: q̄ saturaret

tnis, ex se enim natos comesse fingitur solitus quia consumit etas temporum spatia annisque preteritis insaturabiliter explet. Vinctus autem ab ioue ne immoderatos cursus haberet atque vt eum siderum vinclis alligaret.

Juppiter .i. iuuans pater quem conuersis casibus iouem a iuuando appellamus. A poetis pater diuumque hominumque dicitur. A maioribus autem nostris Optimus. Maximus. Et quidem ante optimus .i. beneficentissimus quam maximus quia maius est certeque gratius prodesse omnibus quam opes magnas habere.

De hoc etiam augures nostri dicunt ioue fulgente tonante .i. celo fulgente et tonante. Aer (vt stoici disputant) interiectus inter mare et celum Junonis nomine consecratur. que est soror et coniunx iouis quod et similitudo est etheris et cum eo summa coniunctio. Effeminarunt autem eum: Junonique tribuerunt quod nihil est eo mollius. Junonem a iuuando (credo) nominatam. Neptunus a nando deducitur paulum primis litteris immutatis. Ceres tanquam geres a gerendis frugibus prima littera mutata dicitur. Mauors dictus quod magna verteret.

Minerua dicta vel quod minueret vel minaretur.

Jani nomen ab eundo deductum est. nam principem in sacrificando Janum esse voluerunt.

Veste nomen a grecis sumptum ea est enim que ab illis Hestia dicitur. Vis autem eius ad aras et focos pertinet. itaque in ea dea que est rerum custos intimarum omnis et precatio et sacrificatio extrema est. In Jano vero prima. In omnibus enim rebus vim habent maximam prima et extrema.

Penates siue a penu dicuntur. Est enim omne quo vescuntur homines penus siue ab eo quod penitus insident. ex quo etiam penetrales a poetis vocantur.

Sol dictus est vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus. Vel quia cum est exortus obscuratis omnibus solus apparet.

Luna a lucendo nominata est. eadem est enim lucina. Itaque vt apud grecos Dianam eamque luciferam: sic apud nostros iunonem Lucinam in partendo inuocant.

Diana dicta quia noctu quasi diem efficeret. adhibetur autem ad partus quod ii maturescunt aut vii nonnunquam. aut (vt plerunque) nouem lune cursibus.

Menses lune cursus (quia mensa spatia conficiunt) nominantur.

Venerem nostri nominarunt quod dea ad res omnes veniret.

Venustas a Venere dicta est.

Supstitiosi vocati sunt qui totos dies precabantur et immolabant vt sibi sui liberi superstites es-

Eit;

labant: vt sibi sui liberi superstites essent, quod nomē patuit postea latius:

Religiosi dicti sunt ex relegendo tanquā relegerent. et diligēter retractarent omnia que ad cultum deorum pertinerent,

Lex est recti preceptio: prauique depulsio.

Naturam alii esse censent vim quandam: siue rationem cientē motus i corporib⁹ necessarios. Alii autem vim participē rationis: atque ordinis. tanquam via pgredientem: declarantē que quid cuiusque rei causa efficiat: quid sequatur. cuius solertiam nulla ars. nulla manus efficiat. Nemo opifex consequi possit imitando

Fatum id est: quod semper ex omni eternitate verum fuerit,

Versutos eos appello quorum celeriter mens versatur,

Callidos āt quorū tanqꝫ manus opere sic animus vsu concalluit:

Mūdum deorum domum existimare debemus,

Corp⁹ omne aut aqua: aut aer aut ignis. aut terra est. aut id quod est concretum ex his. aut ex aliqua parte eorum, Horum aūt nichil ē quod non intereat,

Justicia est q̄ suū cuique tribuit.

Hercules plures tradunt Antiquissimum ioue natum. sed itē ioue antiquissimo. ex eo igitur et lysico est hercules. quem con certauisse cum appolline de tripode accipim⁹: Alter traditur nilo natus. Aegyptius quem aiunt phrygias litteras conscripsisse, Tertius est ex deis indigetis: cui inferias afferunt. Quart⁹ iouis et asterie latone sororis quiryri maxime colli̅t, cuius carthaginē filiam ferūt. Quintus in idia: qui belus dr̄. Sext⁹ hic ex alcmena quē iuppiter genuit. sed tertius iuppiter

Ferie dee sunt speculatrices et vindices facinorum et sceleris.

Nascio dea nominata a nascētibus. quia partus matronarū tueatur. cui i agro ardeati rem diuinam facere solebant.

Leucothoe Jno cadmi filia: a grecis a nob matura dr̄ Absyrtus medee frater. qui est apd̄ pacuuium. Agyale⁹. sed illud nomen veterū litteris est vsitati⁹

Joues tres numerant. quos q̄ theologi nominantur. Ex quibus primum et secundū natos in arcadia, alterū patre ethere ex quo etiam proserpinam natam ferunt et liberum. Alterum patre celo q̄ genuisse mineruam dicitur. quā principem et inuētricem belli ferunt, Tertium cretensem: Saturni filium. cui⁹ in illa insula sepulchrum ostēdit. Soles q̄ mlti a theologis pferunt. Un⁹ eorum ioue natus.

nepos etheris. Alter hyperio ne: Tertius vulcano nili filio cuius vrbē egyptii volunt esse eam: que heliopolis appellat. Quartus: qui heroicis tpibus Quintus is: qui colchis fertur Aeetam & Circen procreuisse: Vulcani cum plures fuere: primus celo nat⁹. ex quo & minerua apollinem eum cuius in tutela athenas antiqui historici eē voluerunt. Secundus vero nilo natus Opas vt egyptii appellāt. quem custodē eē egypti volūt. Tertius ex tertio ioue & iunone. qui lemni fabrice traditur prefuisse. Quart⁹ menalio nat⁹: qui tenuit insulas ꝓpter siciliam: que Vulcanie nominabantur. Mercurius vn⁹. Celo patre Die matre natus. Alter valentis et phoronidis filius is qui sub terris habetur. Tertius Ioue tertio natus et maia. ex quo et penolapa pana natum ferūt. Quartus nilo patre quem egyptii nefas habēt nominare: Quintus quem colunt pheneate. qui argentum inuenisse & argum dicitur interemisse. ob eāq; causā egypto ꝑfuisse atq; egyptiis leges et litteras tradidisse.

Hunc egyptii theut appellant: eodem nomine anni primus mensis apud eos vocantur.

Esculapiorum primus appollinis: quem arcades colunt: qui specillum inuenisse primusq; vulnus dicitur obligauisse. Secūdus secundi mercurii frater. is fulmine percussus dicit humatus esse cynosuris. Tertius arsippi & arsinoe. qui primus purgōnē alui dentisq; euulsionem (vt ferunt) inuenit. cuius in arcadia non longe alusio flumine sepulchrum & lucus ostenditur.

Apollinum antiq̄ssim⁹ is. quē paulo ante e. Vulcano natum esse dixi custodem athenarum. Alter Corybantis filius nat⁹ in creta. cuius de illa insula cū ioue ipso certamen fuisse traditur. Tertius ioue tertio natus et latona. quem ex hyperboreis delphos ferunt aduenisse. Quartus in arcadia. quem arcades nomionē appellant. q̄ ab eo se leges ferunt accepisse.

Diāe itē plures: Prima iouis et proserpine. que pinnatū cupidinem genuisse dicitur. Secunda notior. quem ioue tertio et latona natam accepimus. Tertie parter Vpis traditur Eam sepe greci Vpin paterno nomine appellant.

Dionysios multos habemus. Primū ioue et ꝓserpina natū Secunduz Iulo qui nysam dicitur interemisse. Tertium capro patre: eumq; regem asie ꝑfuisse dicunt. Quartum ioue et luna cui sacra orphica putant.

confici. Quintum nyso natum et Thyone, a quo trieterides ꝯstitute putantur

Venus prima celo et die nata: Altera spuma procreata. ex q̄ et mercurio Cupidinem secundum natum accepimus.

Tertia ioue nata et diana que nupsit vulcano. sꝫ ex ea et marte natus anteros dicitur

Quarta syria Cyroq́ꝫ cōcepta que astarte vocatur quam adonidi nipsisse proditum est

Minerua prima. quam apollinis matrem supra diximus.

Secunda orta Nyllo. quē egyptii salete colunt. Tertia illa quam ioue generataꝫ supradiximus. Quarta ioue nata et corupthe oceani filia quadrigarum inuentrix. Quinta pallantis. que patrem suum dicit interemisse virginitatem suam violare conātem. Cui pinnarū talaria affigunt.

Cupido primꝰ mercurio ꝛ diana prima natus dicitur. Secundus mercurio et venere secunda: Tertius quidem est. Anteros marte et venere tertia

Malitia est versuta ꝛ fallax ratione nocendi.

f. 12. Ex Tullio de Diuinatione.

Sagire enim sentire acute ē. ex quo sagaces dicti canes

Is igitur qui ante sagit: quaꝫ oblata res dicitur presagire. idest futura ante scire:

Iuno moneta appellata ā quoniam quum terre motus factꝰ eēt vox ab ede iunōis ex arce extiterat. vt sue plena procuratio fieret.

Fatum auteꝫ id appello: quod greci hemarmenem. idest ordinem seriēq́ꝫ causarum. Cū causa cām ex se gignat. Ea est ex oī eternitate fluens veritas sēpiterna. quod cuꝫ ita sit nichil est factum quod non futurum fuerit. eodemq́ꝫ modo nichil ē futurum cuius non causas idipsū efficientes natura ꝯtineat.

Diuinatio est earum rerum ꝑdictio et presentio que essent fortuite.

Ventos placet stoicis esse eos anhelitꝰ terre. qui frigidi sunt quum fluere coeperint.

Fulgores et tonitrua existunt quū anhelitꝰ terre frigidi sunt se in nubem induerint: eiusq́ꝫ tenuissimam quāq́ꝫ partem ceperint diuidere: atq́ꝫ dirūpere. idq́ꝫ crebrius facere ꝛ vehemētius. Fulmē est: quū nubiū cōflictio ardor expressus se emiserit. Tages quidaꝫ dicit in agro tarquiniensi quū terra araretur ꝛ sulcus altius esset impressus extitisse repente et eum affatus esse qui arabat. Is auteꝫ Tages vt in libris ē hetruscorum puerili specie dicitur visꝰ. sed simili fuisse prudentias. Eius aspectu quuꝫ obstupuis-

set bubulcus clamoremq̃ maiorem cuz admiratione edidisset: concursum esse factum totamq̃ breui tempore in eum locum hetruriam conuenisse. tuz illum plura locutuz multis audientibus. qui omnia verba. eius exceperint litterisq̃ mandauerint: Omnem autem orationem fuisse eam: que haruspicie disciplina contineretur. eam postea creuisse rebus nouis cognoscendis. et ad eadē illa pricipia ferēdis. Zodiacus grece. signifer orbis latine dicitur.

Orizontes a grecis nominantur. a nobis finientes visum rectissime nomiari possunt.

Illi orbes qui celi quasi medium diuidunt. z aspectū nostrū definiunt.

Lemmata dialectici grece appellant ea que latini duas sumptiones.

Diuinationem Chrysippus definiuit his verbis. vim cognoscentem et videntez et explicātem signa que a diis homibus significentur in somnis.

¶ Ex Lactantio Firmiano.

Deus autem ē qui eterna mēs ex omni vtriq̃ parte perfecte ꝯsumateq̃ virtutis ē. Pythagoras ita diffiniuit quid esset deus. Animus qui per vniuersas mūdi partes omnemq̃ naturam cōmeans atq̃ diffusus. ex quo omnia (que nascuntur) animalia vitam capiunt. Cicero autem quid sit deus in li. i. tuscu: diffinit dicens. Nec vo deus ipse (qui intelligitur a nobis) alio modo intelligi potest nisi mens soluta quedam libera et segregata ab omni cōcretione mortali. omnia sentiens et omnia mouens.

Solidum id existimandum ē: cui nihil decedere possit.

Perfectum id existimanduz ē cui nihil possit accedere.

Chaos est rudis inordinateq̃ materie confusa congeries.

Nec audiendi sunt poete: Qui aiūt Chaos in principio fuisse i. confusionē rerū atq̃ elemētorū: postea vero deū diremisse omnem illam congeriem singulisq̃ rebus ex confuso aceruo separatis in ordinemq̃ descriptis instruxisse munduz: pariter et ornasse. omnia enim deus fecit ex nichilo.

Tales milesius qui vnus e septem sapientibus fuit. qui p̄mus omniū quesisse de causis naturalibus traditur. Aquam eē dixit a qua nata sint omnia. Deum autem esse mentem qui ex qua cuncta formauerit.

Ita materiam omnium rerum posuit in humore. principium et causam nascendi posuit deo.

Sibylle sunt omnes femine vates euersibus nuncupate.

Vel ab vnius delphidis nomine. vel a consiliis deoruz enūti

andis enim deos: non
et consilium non ised
appellabant eolico
genere sermonis, Itaq Sibil-
lam dictam esse quasi-
Fortis vir ille solus debeat iu-
dicari: qui temperans est: mo-
deratus ẽ et iustus.
Citheron boetie mons thebis
vicinus vbi liber pater natus
ẽ. vbi etiã orpheus primus sa-
cra liberi celebrauit qui mons
quum frequenter cithare cãtu
personaret Citheron appella
tus ẽ, Ea sacra etiam nunc or-
phica nominantur in quibus
ipse postea captus et dilaceras-
tus est:
Anthropos homo a
grecis appellatur quod sursũ spectet.
Unde et ouidi. Inquit. os ho-
mini sublime dedit. celumq vi-
dere Jussit et erectos ad sidera
tollere vultus.
Diabolum greci ap-
pellant nos criminatorem vo-
camus quod crimina in que ipse
illicit ad deum deferat. Est aũt
malorum spirituum princeps.
Materia est ex qua fit aliquid.
Jumenta dicta sunt magnarum
virium animalia a iuuando quod
in excolenda terra. Juuarent:
Homo nuncupatus ẽ quod sit fa-
ctus ex humo. Deus. n. hominem
figurauit ex limo terre ad ima-
ginis sue formam. quo nihil po-
test esse perfectius. Nemo autẽ
potest iure dici homo: nisi qui
sapiens est.
Parcas tres esse voluerũt. hic
illud ẽ. Cloto colum baiulat.
lachesis trahit. Atropos oc-
cat. Una. n. vitam hominibus or-
ditur; Altera contexit, Tertia
rumpit ac finit. Incipimus. n:
quum nascimur; sumus quum
nascimur. sumus quum viui-
mus et desinimus quum interi-
mus. Omnia namq tribus
temporibus contineri necesse
est preterito: presenti: futuro.
Preteriti est origo, presentis
substantia, Futuri dissolutio.
que omnia in singulis homini-
bus apparent,
Paradisum. i: hortũ fecundis-
simum et amenissimum in par-
tibus orientis omni genere li-
gni arborumq deus conseuit:
vt ex eorum variis fructib9 allere-
tur homo ex limo generatus:
expersq oim laborum deo patri
summa deuotione seruiret.
Demonas grãmatici dictos a
iunt peritos ac rerum scios hos
autem putant deos esse. Duo
do genera Demonũ faciunt.
Unũ celeste alterum terrenũ. hi sũt
imundi spirit9 malorum que ge-
runtur autores quorum Dia-
bolus est princeps. cui ab ini-
tio deus dederat terre potesta-
tem, ipsi autem spiritus conta-
minari et perditi per omnem
terram vagantur. et solatium

perditionis sue perdendis hominibus operantur. Itaq3 omnia insidiis fraudibus herroribus complent. adherent enim singulis hominibus et omnes hostiatim domos occupent ac sibi Geniorum nomen assumunt. sic enim latino sermone Demonas interpretantur. hos in suis penetralibus consecrant et venerantur quasi terrestres deos et quasi depulsores malorum que ipsi faciunt et irrogant.

Qui quoniã sunt spiritus tenues et incomprehensibiles insinuant se corporibus hominum et oculte in visceribus operti valitudinẽ vitiant. morbos citãt. somniis animos terrent. mẽtes furoribus quatiunt. ut homines his malis cogant ad eorũ auxilia decurrere. Nocent illi quidem sed his a quibus timentur. quos manus dei potens et excelsa non protegit. qui ppbani sũt a sacramẽto veritatis. Iustos autem. idest cultores dei metuunt. cuius nomine adiurati de corporibus exedũt: quorum verbis tanq3 flagris verberati. non modo esse se cõfitẽtur. sed etiã nomina sua edunt illa que in templis adorantur.

Simulacra a simulatione. i. a fallatia dicta sunt.

Philosophia est ut nomen indicat studium sapientie.

Phus. i. quesitor sapientie:

Sciẽtia certi est cuius est scire proprium.

Opinatio incerti. id enim opinatur quisq3 quod nescit.

Humanitas plane vocatur miseratõis affectus quia hũanitatis officium est necessitati hominis periculo subvenire.

Fortuna est accidentium rerũ subitus atq3 inopinatus evẽtus.

Vulgus et imperiti fortunam putant esse: que tribuit hominibus bona et mala. Nam simulacrum eius cum copia et gubernaculo figunt. tanq3 hec opes tribuat et humanarum rerum regimen obtineat. cui opinioni et Virgilius assensit qui fortunam omnipotentem vocat. et historicus qui ait.

Sed profecto fortuna in omni re dominatur.

Deus pater ideo appellandus ẽ quia nos creavit. nobis etiam multa et magna largitur. Dominus ideo quia regit. castigãdiq3 et puniẽdi habet maximã potestatem.

Immortalitas est regni celestis hereditas. i. summum bonum.

Sermo ẽ spiritus cum voce aliquid significante prolatus.

Logos et sermonem significat et rationem.

Iesus inter homines nominatur. Nam Christus: non proprium nomẽ est nũcupatio potestatis et regni.

Unde ab unctione nominatus est christus. Iesus autem lati-

ne dicitur saluator. qa cunctis gentibus salutifer venit.

¶ Emanuel significat nobiscum deus. s. quia illo per virginem nato cōfiteri homines oportebat deum secum esse. i. in terra in carne mortali. Id autem nomen propheta Ysaias protulit dicens. Ecce virgo concipiet in vtero et pariet filium et vocabitur nomen eius Emanuel.

¶ Titionem vulgo appellant extractum foco torrem semiustū et extinctum.

¶ Testamentum ideirco Moyses et iidem ipsi prophete vocant legem que iudeis data erat. qa (nisi testator mortuus fuerit) nec confirmari testamētum potest nec sciri quid in eo scriptum sit quia clausum/obsignatum est. Itaqꝫ (nisi Christus mortem suscepisset) aperire testamentum. i. reuelari et intelligi misterium dei non potuisset. Uerum scriptura omnis in duo testamenta diuisa est. Illud quod aduentū domini passionemqꝫ antecessit. i. lex et prophete vetus dicitur. Fauero que post resurrectionē eius scripta sunt Nouum testamentum nomiatur. Iudei vetere vtuntur. Nos nouo. sed tamē diuersa nō sunt. quia nouum veteris adipletio est. et vtroqꝫ idem testatorē christus. qui pro nobis mortem suscepit. Nos heredes eterni regni fecit abdicato et exheredato ppl'o iudeorum.

¶ Religio nomē accepit a religādo. quia hoc vīculo pietatis obstricti deo et religati sumus. Non autem vt Cicero interpretatus est ab relegendo. vt scribit in libro de. n. d. ¶ Religio veri cultus est.

¶ Superstitio falsi. Superstitiosi enim vocantur aut hi qui superstitem memoriam defunctorum colunt. vt qui parentibus suis superstitibus colegebant imagines eorum domi tanqꝫ deos penates. Nam qui nouos sibi ritus assumebant. vt in deorum vicem mortuos honorarēt quos ex hoib⁹ icelū receptos putabant) hos supstitiosos vocabāt. Eos vero qui publicos et ātiquos deos colerent religiosos nominabāt. Unde Uirgili⁹ Uana supstitio veterūqꝫ ignara deorum. Superstitiosi qui multos ac falsos deos colunt. Religiosi qui vni et vero deo supplicant.

¶ Sapientia est intelligentia vel ad bonum/rectumqꝫ faciendum. Uel abstinentia delictorum factorumqꝫ improborum.

¶ Stultus est qui quid sit bonum ac iustum non scit. et ideo semper peccat.

¶ Patientia est malorum que āt feruntur aut accidunt cum eq-

nimistate perlatio. Est autem magna et precipua virtus Patientia: hec. n. perturbatum aim ac fluctuantem ad tranquillitatem suam revocat. hec mitigat. hec hoiem sibi reddit, qua quidem stulti carent.

Virtus est iram cohibere. cupiditatem compescere. libidinem refrenare: idest. n. vitiu fugere.

Leticia est insoleter se offerens gaudium.

Cupiditas est perseverans ac perpetua voluntas:

Frugalitas est abstinentia quidem voluptatum.

Liberalis is e qui cibum et benemeritis. et quu oportet. et quatum satis est: largitur:

Prodigus is est qui et non meritis: et quum opus no e et sine respectu rei familiaris effudat.

Cogitatio nichil aliud e quam mentis agitatio:

Bonus vir e qui prosit quib9 possit: noceat nemini.

Furias tres esse poete dixere q mentes hominum exagitant. propter tres affectus qui hoines in oia facinora precipites agant. Ira enim ultionem desiderat. Cupiditas opes, libido voluptates.

Sanus: iustus pfectus ille bo est qui ad alienam felicitatem non attollat oculos, opes no admiretur, alienam mulierem sancte videat: nichil oino appetat, no concupiscat aliena, no inuideat ulli: no fastidiat quecq sit humilis: misericors: beneficus: mitis humanus, pax in animo eius ppetua versetur.

Sacrificium est laus et hymn9.

Sapientiaq soli homini data e nichil aliud e q dei noticia.

Mens et anima no ide est. Aliud e. n. quod vivim9. aliud qd cogitamus: na dormietiu mes non aia sopit. et i furiosis mes extinguitur. aia manet, et ideo no exaimes: sed dementes vocatur. Mes ergo. i. itelligentia vel augetur: vel minuitur pro etate. Anima i statu suo sep est.

Corpus vas est aie. vl receptaculum. ita nec aia ps est corpis.

Hidaspes qui fuit medoru rex antiqssim9. a q amnis qz nomen accepit. q nuc hidaspes dr sub iterpretatoe vaticinanti pueri ad memoria posteris tradidit sublatu iri ex orbe iperitu nomeq romanum. qd mlto ate pfatus e q illa troiana gens pderetur.

Ira comoto mentis e ac pturbatio. siquide cu in animum cuiusq inciderit velut seva tempestas tantos excitat fluctus: ut statum mentis immutet. ardescat oculi. os tremat. lingua titubet. dentes concrepent: alterius vultum maculet: nunc suffusus rubor. nunc pallor albescens.

¶ Ira est (inquit Seneca) cupiditas vlciscende iniurie. Alii (vt ait Possidonius) Cupiditas puniendi eius a quo te inique putes lesum. Quidam ita diffinierunt. Ira est incitatio animi ad nocendum ei: qui aut nocuit: aut nocere voluit. Cicero autē ait. Ira est libido vlciscendi. Ira item est mot⁹ animi ad coercenda peccata insurgentis.

¶ Mors ē dissolutio nature.

¶ Caput dictum ē q hinc capiāt initium sensus ac nerui. In eo. n: est regimen totius animantis. quod Varro ad Ciceronē scribit Frontem nominatam. Varro existimauit ab oculorum concauis foraminibus.

¶ Aures ab audio velut audes per inmutationē littere sunt noīate.

¶ Oculos dictos eē Varroni placet quoniam eos deus cilliorum tegminibus occuluit vt municiores essent ab iniuria.

¶ Palpebre quibus mobilitas ē a palpitatione dicte sunt. pili in ordine stantibus vallare septum oculis decentissime pbēt.

¶ Acies ē membrana ill[illegible]cens pupillas nuncupam⁹ scintillas luminum media parte cōclusas: in quibus puris ac subtilibus cernendi sensus ac ratio continetur.

¶ Gingiue a gignendis dentib⁹ nominātur.

¶ Mentum deductum est clementer a genis. et ita inferius conclusum vt acumen ei⁹ extremū signare videatur leniter ēpressa diuisio.

¶ Pollex digitus a ceteris separatus nomen accepit q vi et potestate inter ceteros polleat.

¶ Nares dicte: quia per eas vel odor vel spūs narē non desinit.

¶ Vir nominatus est q maior in eo vis est: q in femina.

¶ Virtus a viro nomen accepit.

¶ Mulier (vt Varro interpretat) a mollicie est dicta mutata et detracta littera velut molier

¶ Mens vel animus nuncupatur sensus ille viuus atque celestis: qui quidem tante mobilitatis est vt ne tum quidem quum sopit⁹ est conquiescat. tante celeritatis: vt vno temporis puncto celum omne collustret. si velit maria peruolet: terras et vrbes peragret.

¶ Harmoniam musici vocant intentionem: cōceptumque neruorum in integros modos sine vlla offentione consonantium.

¶ Impressum parisius pro magistro Anthonio denidel prope collegium de coqueret commorante.

¶ Laus deo.

[illegible]

[illegible]